

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL III, NR. 3, FEBRUARIE 2014

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghele nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://www.facebook.com/daraban.alexandru.3>
<http://revistapisaniisangeorzene.wordpress.com/>

COPERTA I: Preotul ANTON BUGA (fotografie din arhiva părintelui greco-catolic Jarda Nicolae)
COPERTA IV: Țărani din Sângeorzul de altădată (fotografie din arhiva artistului Maxim Dumitraș)

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 822

TRADIȚII

**„Tradiția adevărată e singura
merinde sufletească”**

LIVIU REBREANU

Cântece poporane

- Culese de pe Valea Someșului -

Culese de SÂNGEORZANUL

Tot mă uit încoace-ncolo
De bade nu-mi trece doru
Tot mă uit eu p-aicea
Nu văd om ca badea
Cu fața ca hârtia
Cu ochi negri ca murea
Gura dulce ca mierea.

Pe din sus de gurișoară
Cunună de mustăcioară
Pe deasupra ochiului
Trasă-i pana corbului.
Ochii mândri, păr făcut
Ca la badea n-am văzut.

Frunză verde iarbă lată
Era un fecior și-o fată.
Frunză verde de pe rât
Ei de tineri s-o iubit
Părinții nu i-o voit.
Ei tare s-o supărat
Și de mână s-o luat
Și s-o dus și s-o-necat
La măruț frunză rotundă
Unde-i apa mai afundă.
Și d-acolo i-o luat
Și i-o dus și i-o-ngropat
Pe fecioru lângă drum
Și pe fată peste drum
Din fecior că o ieșit
Un ruguț întraurit
Și din față o rujuță
Rugu peste drum s-o-ntins
Și pe rujă o cuprins.
Câți oameni pe drum trecea
Da din gură așa grăia
C-o fost dragoste curată
Cu mult dor amestecată.

Sângeorzanul

Mă dusei la prundu sec
Doru mândrii să-l înece,
Dragostile nu mă lasă
Urâtu tare m-apasă.
Dragostea și omu hâd
De viu mă bagă-n pământ.
Dragostea și om frumos,
Din pământ iară m-o scos.

Frunză verde lemn de teiu
Bine-mi era ca holteiu
Îmblam sara pe uliță
Tot cântând și fluierând
Și voie bună făcând.
Câte fete m-auzia
Fereștile deschidea
Mie nume îmi puneau:
Spate late de voinic
Buze moi de pruncuț mic.
Dar de când m-am însurat
Numai jele și bănat.
Mergeam sara pe uliță
Tot cântând și fluierând
Și voie bună făcând.
Câte fete m-auzia
Fereștile le-nchidea
Și ușile le-ncuia

Mie nume îmi puneau:
Spate late cârligate
Buze moi și dăbălate

Cântece poporane

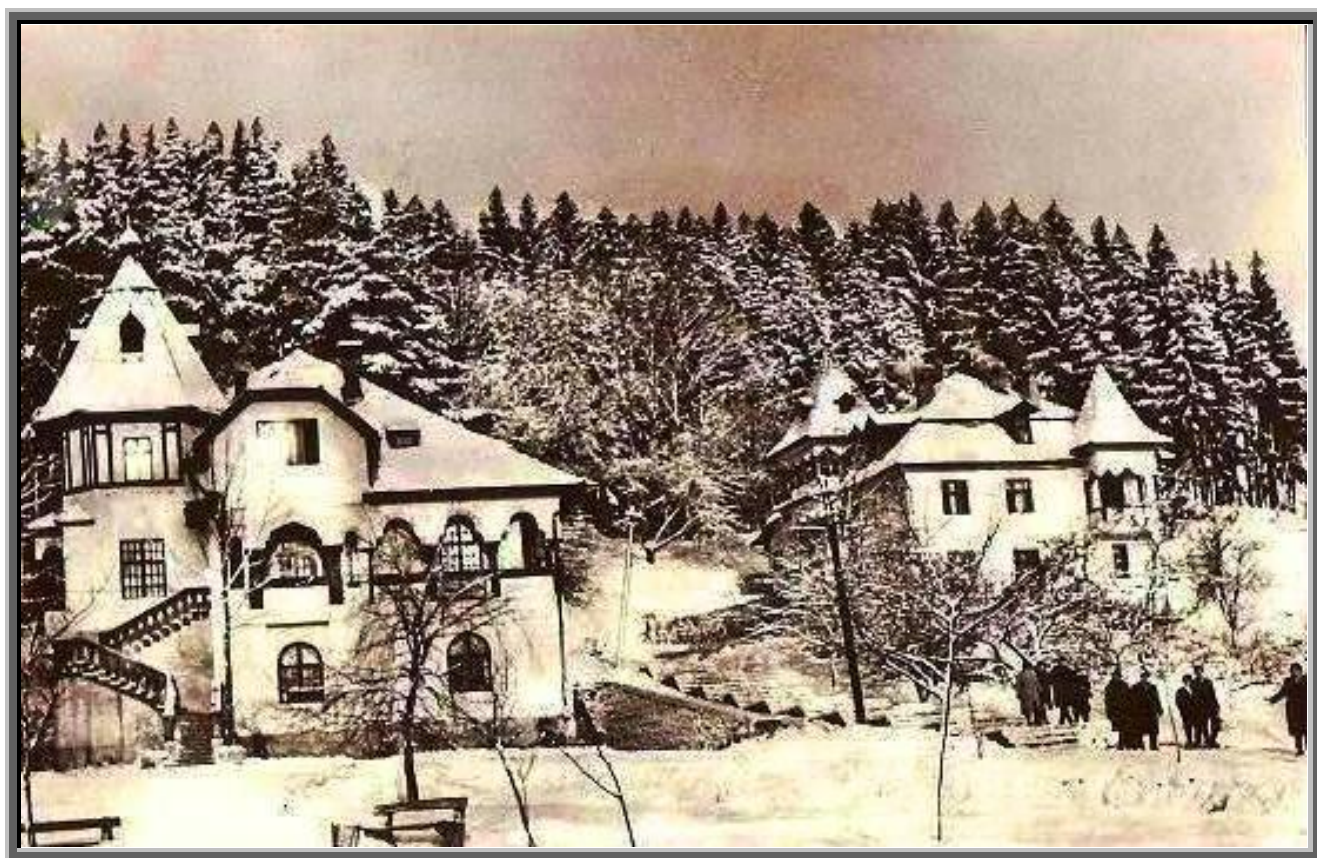
Frunză verde lemn măluț
Ce ștezi bade-așa blânduț?
Ori ți-o spus ție oarecine
Să nu ștezi bade cu mine?
De-i ședea de nu-i ședea,
Peteaua din coada mea
Pentru tine n-a cădea!
Tu ești flutur sburători
Pe multe grădini cu flori.
Dar struțul din clopul tău
S-a usca struțu-n clop
Ca iarba pe lângă foc,
Ți s-a usca pana ta
Ca iarba primăvara
Când o cosești cu coasa.
Eu am să port floare-n cunună
Și-oi trăi cu voie bună!
Te uită bade la mine
Că-s mai mândră dect tine.
Că din brâu și până-n țâțe.
Mândră-s ca și-o iconiță
Și din țâțe până-n brâu
Mândră-s ca și-on spic de grâu.
Te uită și la hâda ta
Că îi neagră ca tina
Că dacă n-are sopen
Gândești c-o scos-o din horn.
Frunzuliță iatbă verde
Mândru meu cu cine șede?
Cu umbra de pe părete
Cu rușinea dintre fete,
Cu spicuțu orzului
Cu râsul Sângeorzului!
Vindeți boii din ocol
Cumpără-i hâdii sopen
Și du-ți vaca din grădină
Cumpără-i hâdii fărină!

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

RESTITUIRI

Vilele 1 și 2 din Sângeorz-Băi (cea din plan apropiat a fost proprietatea lui Laurențiu Oanea)

RĂSPUNSUL

**d-lui profesor NICOLAE IORGA
președintele Consiliului de Miniștri și
Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor**

DR. LAURENȚIU OANEA

D-l Mihail Sadoveanu, președinte: D-l președinte al Consiliului de Miniștri are cuvântul.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și ad-interim la Externe: D-le președinte, d-lor, trebuie să mulțumesc mai întâiu amândurora acelor care au dezvoltat chestiunea Statului catolic. D-l Oanea s-a ostenit, se vede, de foarte multă vreme, a adunat un material bogat și prețios și a prezentat rezultatul cercetărilor sale cu acea pasiune, care este explicabilă, date fiind intențiile sale patriotice, așa de laudabile, și dată fiind și vârsta sa, care din nenorocire nu este vârsta mea. M-am deprins a cerceta toate chestiunile cu o liniște desăvârșită, a nu trece dincolo de marginile unor aprecieri cu îngrijire cântărite, și, în ceea ce privește soluțiile, a căuta totdeauna soluțiile acelea care rezolvă mai mult, jignind mai puțin, în loc să mă opresc la soluțiile care tocmai fiindcă jignesc mai mult, rezolvă mai puțin.

Mulțumesc și d-lui Gyarfas, pe care îl știu că face parte din elementele maghiare cele mai culte și cele mai cumpătate, și să-mi permită să spun, fără să jignesc sentimentele d-lui, și cele mai patriotice, în sensul că își dă seama de nevoile unei solidarități între toate națiile care se cuprind între hotarele României. Să-mi permită să-i fac în același timp și un compliment: că a vorbit într-o foarte bună limbă românească și, când ajungi a vorbi limba unui popor, înțelege foarte multe lucruri pe care nu le-ai înțelege altfel. Și, cu toate bănuielile care în orice duel se aruncă dintr-o parte și alta, trebuie să spun că am avut impresia unui om care a vorbit simplu și cu bună credință, apărând ceea ce crede că este dreptul său, deși se poate să se înșele pe alocuri.

Cum d-sa este un om de bună credință, cred că va veni momentul când toată lumea va înțelege că poate să existe o soluție, o singură soluție și această soluție, îndeplânzând drepturile Statului român, nu poate să atingă câtuși de puțin drepturile elementare ale poporului maghiar din Ardeal și din părțile vecine de a avea cât mai multe școli și de a păstra darurile care s-au făcut unei Biserici, pe care, în amândouă formele sale, și cea română și aceea românească – nu „greco-catolică”, ci românească, - noi suntem obișnuiți a o respecta, cum noi respectăm orice religie pentru tot binele, pe care orice formulă religioasă îl aduce sufletelor amărâte și brutalizate ale epocii noastre.

În acest spirit vă voi da răspunsul. Și, cum eu sunt istoric, mi se va permite să nu fac considerațiuni istorice sprijinite pe necunoștința realităților și interpretate în spiritul altei vremi. De exemplu, când mi se vorbește mie de ce s-a petrecut pe vremea prinților calvini și de nevoia bisericii catolice, cu toate așezămintele sale, de a se apăra împotriva acestor prinți calvini, aceea era o epocă de intoleranță, când era necesar ca orîșice religie să-și caute cetățui de apărare. Numai că Statul românesc nu li seamănă întru nimic. Deși suveranul nu este catolic, deși prezidează un minister în care sunt și catolici, românii uniți, dar majoritatea nu este constituită dintr-nșii, ci este constituită din ortodocși, nu există nicio intențiune de a face rău nici unei biserici. Nu aveți nevoie de nicio cetățuie privește Statul român. Ne înclinăm adînc înaintea autorităților legale ale oricărei biserici existente în România. (Aplauze). Recunoaștem oricărei biserici să aibe întrucâtva, în oarecare măsură, dreptul de a crește copii, care doresc să aibă o creștere mai curînd religioasă și nu laică, ai acelor ce sunt de acea religie.

Tot așa d-voastră ați vorbit de vremea iosefină. D-l Gyrfas, care este un om cunoscător în ceea ce privește trecutul Ardealului, al fostei monarhii, înainte austriacă, iar pe urmă austro-ungară, știe foarte bine ce înseamnă monarhie iosefină: înseamnă anticlericarismul. Statul român nu practică anticlericarismul. Noi nu ne luptăm cu nicio biserică, pentru că este biserică, ci dimpotrivă. În special ministerul, pe care am onoare a-l prezida și aș putea adăuga și Suveranul pe care am onoarea atît de mare de a-l servi, apreciază necesitatea organizațiilor religioase, și orîșice idee de anticlericarism ne este cu desăvîrșire străină. Nu suntem secularizatori. Nu suntem profanatori de biserici. Nu suntem oameni care să dorim o singură școală: aceea care primește pecetea Statului. Și aceste pecetei a Statului nu-i dăm cătuși de puțin un caracter dușman bisericii.

Prin urmare, hotărât că în momentul de față nu aveți nevoie de cetățui. Nu atacă nimeni, prin urmare nu aveți nevoie să vă apărați.

N-aveți nevoie să ridicați ziduri noi.

D-l Șandor, care este un om plin de precauțiune, întinde un deget, ascuțit ca o săgeată, în direcțiunea colegului său, moderat, d-l Gyrfas, dar eu cred, că toate săgețile digitale ale d-lui Șandor...

D-l Iosif Șandor: La d-l Oanea.

D-l profesor N. Iorga: A, da, ele trec peste colegul d-sale. În cazul acesta, nu este pregătirea unei rezistențe a d-lui Gyrfas, așa încît nu am spus nimic.

Așadar, în momentul de față n-aveți nevoie să ridicați ziduri noi. Și nu aveți nevoie să păstrați ziduri vechi care nu apără nimic, dar care trezesc bănueli. Gîndiți-vă d-voastră că, în mijlocul acestui oraș liniștit, care are pază și o armată care poate interveni oricînd să sprijine paza, s-ar apuca, în mijlocul Bucureștilor, să ridice o clădire, evident defensivă, dar prin aceasta chiar și ofensivă, și ar pune cîteva tunuri și mitraliere la ferestre și balcoane. S-ar putea zice, că acesta este felul de a-și împodobi casa. Dar, cu toate acestea, vecinii ar prinde puținică umbră și s-ar întreba: de ce omul acesta, care nu are nicio intențiune agresivă, se folosește de armele moderne cele mai perfecționate?

RĂSPUNSUL D-LUI PROFESOR NICOLAE IORGA

Nu, trecutul nu mă interesează deloc. Nu mă interesează deloc nici măsurile de la 1873. Fiecare Stat este liber să tolereze ce vrea, precum orice Stat, care vine pe urmă, poate să uzeze de suveranitatea sa, potrivit cu normele eterne de drept fără nicio intențiune de a jigni pe nimeni. Fiecare Stat este în drept să interpreteze în felul său, fără a atinge acele principii eterne, pe care nimei nu le poate contesta, ceea ce îi revine lui sau, fiindcă sunteți amândoi ardeleni, ceea ce îi „competă” lui, - noi avem numai competență, d-voastră aveți și o „competere”, care este, uneori, un fel de competiție. (Ilaritate). Deci, la 1873, a putut să se ia o hotărâre, care nu ne privește și Statul, care era acolo, a putut s-o îngăduie. Aceasta îl privește pe dânsul.

În felul acesta eu am terminat mai toate considerațiunile istorice. Dar nu mă privește nici atitudinea pe care a avut-o cutare episcop. Un episcop poate să spună: o organizație bisericească, în aparhia mea, este a mea și dacă fac parte din biserica romano-catolică, aceasta înseamnă că eu sunt stăpân. Dar se poate găsi un alt episcop, care trăind în mediul acela ardelenesc, în care este, fără îndoială, foarte mult spirit luteran, calvin, unitarian, care influențează și celelalte religii, să aibă o altă concepție. A fost influențat șaguna, care și-a făcut cetățuia, împrumutând lucruri care nu fac parte, propriu-zis, din tradiția bisericii ortodoxe. Prin urmare, a fost influențat și cutare episcop catolic de spiritul acesta necatolic și a introdus anumite inovațiuni. Cunoscut și eu lumea catolică și am scris și eu capitole întregi de istorie a bisericii catolice, precum am scris și istoria bisericii românești, în care atâta catolicism s-a amestecat în cursul vremurilor. Am avut și noi aici, în România, episcopate catolice. Dacă n-au ajuns aceste lucruri la cunoștință d-voastră, vă pot spune că au fost multe și vechi, mai vechi decât organizațiunile noastre; a fost un episcopat de Siret, a fost un episcopat la Baia, a fost un episcopat de Bacău, a fost un episcopat de Argeș, un episcopat de Severin, un episcopat al Cumanilor, care era la Milcovia. Dar eu n-am găsit în niciun tip pe laicii de acolo amesrecați în conducerea afacerilor bisericești. (aplauze prelungite pe băncile majorității și ale Partidului Național-Liberal).

Prin urmare, și din cunoștința bisericii catolice în întregime, și din cunoștința bisericii catolice pe pământul românesc, înainte de marele război, eu n-am întâlnit această formă. Și, pe lângă aceasta, n-am întâlnit încă un lucru: episcopatele acestea, la noi, n-au fost subordonate unui arhiepiscopat până în timpurile din urmă. Dar, când la noi s-a întemeiat un arhiepiscopat catolic, oricâte episcopate ar fi fost, acestea erau legate, în chip firesc, de arhiepiscopat. Arhiepiscopul trebuie să aibă cel dintâiu rost și nu pot lua hotărâri de nicio dioceneză fără să fie întărite de ace care este șeful. (Aplauze prelungite pe băncile Partidului Național-Liberal și acelea ale majorității).

D-voastră ar trebui să-mi dovediți că organizația pe care v-ați dat-o, în condițiunile pe care le voi arăta, este una a cărei inițiativă a pornit de la șeful firesc al bisericii catolice.

Biserica catolică este o biserică universală; bisericile ortodoxe sunt biserici naționale. Biserica romano-catolică este o biserică în care nu se poate face deosebire între unii și între alții. În sânul bisericii catolice oricine intră este catolic, cu aceleași drepturi și supus aceleași ierarhii. Naționalism în biserica catolică nu se poate face; este contra principiilor acestei biserici. Cineva își servește credința în biserică și își servește națiunea în afară de biserică. Dar, cum nu i-ar fi permis bisericii să

exploateze națiunea pentru scopurile sale, nu-i este permis națiunii să exploateze biserica romano-catolică pentru scopurile sale. (Aplauze prelungite pe băncile Partidului Național-Liberal și pe băncile majorității).

D-I Elemer Gyarfas: Suntem de acord.

D-I profesor N. Iorga: Acestea sunt considerațiunile mele de caracter istoric, la care mai adaug încă un lucru: toate așezămintele pentru apărarea bisericii romano-catolice au fost făcute într-un moment când în Ardeal exista numai o categorie de catolici: catolicii maghiari. Catolicii ceilalți, vă rog, catolicii saxonii, sași, trecuseră la luteranism; ici și colo, da, da, se mai găseau unele elemente colonizate recent; Maria tereza, etc.

D-I Elemer Gyarfas: 40.000 sunt, d-le prim-ministru.

D-I N. Iorga: Da, da, foarte bine, dar ați văzut că o știu.

D-I Laurențiu Oanea: (Întrerupe).

D-I profesor N. Iorga: Măcar în istorie lăsați-mă să mă descurc singur; a fost de ajuns să văd intențiunea d-lui Gyarfas, de a rectifica, pentru ca rectificarea să vină de la sine.

Dar, dați-mi voie, după aceea s-a ivit un număr foarte mare credincioși catolici de rit românesc. Prin urmare, din acel moment, orișice problemă catolică a luat un alt caracter. (Aplauze prelungite, aprobări). Dacă acest caracter n-a fost recunoscut de diete, în ciuda leopoldinelor, care dădeau aceleași drepturi românilor – împăratul a înșelat pe români cu un blid de linte, pe care aceștia nici măcar nu l-au mâncat; le-a fost înfățișat pe farfurie, de departe –, dacă dietele n-au recunoscut aceasta și au păstrat vechiul lor caracter medieval al unui catolic legat de o singură națiune, aceasta se datorește faptului că în aceste diete domnea un spirit pe care, din fericire, nu-l văd în Parlamentul Român.

Nu vă puteți plânge că n-ați fost ascultat, nu numai cu atențiune, dar cu deferență. Niciodată vreo insultă n-a atins națiunea d-voastră pe care o respectăm pentru marele și nobilul său trecut și pentru toată tovarășia, pe care ne-o poate da întru apărarea și asigurarea civilizației occidentale. (Aplauze prelungite).

D-I Șandor Iosef: Vă mulțumesc, d-le prim-ministru! Să trăiți!

D-I profesor N. Iorga: Acolo, însă, erau altfel de oameni și altfel de vremuri. Oamenii pe care îi acoperă pământul, aceia nu mai sunt decât numai pentru cărțile de istorie, nu și pentru oamenii politici, înaintea judecării. Ei au trecut la o altă judecată, în care credem, și prin urmare, nicio acuzațiune nu-i va atinge în mormintele lor.

Dar, după aceste constatări, vin la modesta mea acțiune față de problema de Stat care s-a ridicat, fără s-o fi căutat eu, poate din cauza unei zăbăvi explicabile la predecesorii mei, poate de pe urma unor acte bine intenționate, dar care nu erau corespunzătoare, trebuie să recunoaștem cu principiile esențiale de guvernare ale unei țări.

Desigur că se putea spune, atunci când părintele Majlath, coborâtor al unui voievod ardelean, originar din Făgăraș, de bună viță românească, precum sunt și atâția dintre ai noștri care au trecut la d-voastră, căci așa a vrut fatalitatea istorică, atunci când părintele Majlath s-a

RĂSPUNSUL D-LUI PROFESOR NICOLAE IORGA

prezentat la jurământ, se putea spune, din partea persoanelor care hotărârau la Curte: un episcop nu este o treime, este unul, și dacă d-voastră aveți dorința de a face un omagiu, îl puteți face personal. Ați fost, însă, primiți împreună.

Nu există pe lume o Curte mai primitoare decât cum este Curtea Românească (aplauze puternice) și nu a existat pe lume un catolic mai fervent decât răposatul Rege Ferdinand, care în rugăciunile sale de la biserica catolică de la Iași găsea mângâiere pentru toate suferințele războiului.

Regele Ferdinand nu trebuia pus, prin urmare, cu delicatul său simț catolic, în situațiunea de a spune: „Prea Sfințiți, nu te putem accepta în această tovărășie”.

Și, iarăși, când excelentul meu fost elev și actual coleg și prieten și reformator al organizațiunii bisericii românești, d-l Lapedatu, a fost întrebat dacă aveți dreptul să stați în justiție, el nu s-a gândit – fiecare dintre noi putem să avem scăpări din vedere – că nu domnia-sa poate crea, în forme pe care nu le prevede legea, o personalitate juridică. Și, atunci, v-a dat dreptul să stați în judecată și tot așa eu am dreptul mai târziu să vă spun: vă prezentați în judecată, aceasta vă privește, dar nu este cu aprobarea mea. Și tot ceea ce pleacă de la starea d-voastră în justiție fără să aveți caracterul de personalitate juridică, din nenorocire pentru d-voastră, care pierdeți vremea și osteneala, nu are valoare. (Aplauze).

Am citit și eu cartea d-lui Ghibu. Nu-mi este permis aci să mă ocup de persoane care nu sunt de față. D-l Ghibu este un erudit foarte zelos, este un om care are credințe adânci, de un caracter aproape mistic, care, deși se ocupă de istorie, nu are spiritul istoric, care face pe cineva să vadă în același timp mai multe laturi. Este un om de atac și de luptă, și a scris o carte din care fiecare tragem foloase. Mi-a înfățișat-o și mie.

Cu oroarea pe care o am pentru cărțile prea lungi, ca și pentru discursurile de aceeași dimensiune, nu aș zice că am citit pagină de pagină cartea d-lui Ghibu – nu eram ministru – dar m-am uitat în această carte și am văzut ceea ce vede oricine, că, din motive de laicism sau alte motive, Statul ungar a avut față de „Statusul” catolic, atitudinea pe care a avut-o. V-a plăcut, v-a displicut, dar așa a fost.

Și adaug un lucru: veți avea de la Statul român, în toate împrejurările, mai mult respect față de așezămintele religioase, decât ați avut de la Statul ungar, cel refăcut la 1967, asupra căruia era pecetea calvinismului de provincie al lui Tisza Kalman care a imprimat Statului maghiar caracterul lui, el, un Deak al lungii domnii tiranice a lui Kalman Tisza. Nu veți avea de la noi, care suntem ortodocși, decât cea mai largă înțelegere în ceea ce privește orice recunoaștere și orice toleranță religioasă.

Acum câțeva vreme m-a supărat părintele Man – la cameră – care venea cu dorința să trimit „forța brahială” în Ardeal într-o ceartă dintre doi preoți. Cum se supărase, nu m-am putut opri să spun, că în această Românie tolerantă a trecut prin el un vânt sălbatec de fanatism medieval!

Nu vă puteți plânge de intențiile pe care le avem noi cu toții – și sunt fericit că le prezint – în ceea ce privește biserica d-voastră. Pe de altă parte vă asigur că, în ceea ce privește liceele

d-voastră, d-voastră ne-ați oferit să dăm oarecare sume, să sacrificăm unele licee și să păstrăm pe acelea care rămân și, atunci, d-voastră ne dați o avere a cărei socoteală a început într-un fel și s-a isprăvit în altfel.

Eu aș fi foarte bucuros dacă aș putea să ajut pe oricare națiune îndreptățită, de caracter istoric, care se găsește în România, nu numai să-și păstreze toate așezămintele ei de cultură, care se găsesc în România, dar să le și dezvolte.

Nu avem nimic de pierdut ca națiune și avem totul de câștigat ca Stat. (Aplauze).

M-am trezit – simplu cititor al broșurei d-lui Ghibu – într-un moment, o întrebare care se îndrepta și către ministerul de interne: Statul catolic din Ardeal ține o adunare de atâtea sute de persoane, un adevărat Parlament.

D-voastră trebuie să vă gândiți, în acest moment când d-voastră chemaseră-ți pe aceea pe care îi credeți îndrituiți a conduce fundațiunea Statului catolic, că era vorba de o adunare și în acest caz noi trebuia să ne punem întrebarea: Ce fel de adunare e aceasta și trebuia să vedem cine a chemat această adunare și trebuia să vedem, dacă acel care a chemat această adunare, are dreptul de a aduna anumite persoane.

Am întrebat: Acest status catolic are o personalitate juridică pentru a putea chema pe acești domni?

Mi s-a spus: nu are.

Mi s-a adus actul d-lui Lapedatu. M-am uitat la dânsul și am zis: Nu este o recunoaștere de personalitate juridică.

Și atunci m-am sfătuit cu ministrul de interne și cu ceilalți membri din guvern, m-am sfătuit și cu ministrul de externe, d-l Ghica, care este un foarte bun consilier.

La început, fără să-i fi întrebat și pe dânsii, eu mi-am zis: dar dacă aș opri această adunare? Și m-am gândit s-o opresc și nimeni nu mi-ar fi putut face o acuzațiune că, în mometele grele, am oprit o adunare care nu avea o bază legală.

Mi s-a atras atunci atențiunea, dar măsura vine prea târziu și ar trebui să procedăm cu mijloace de o oarecare violență.

Eu nu știam cât de larg este spiritul d-voastră și credeam, că mă găsesc înaintea unor oameni care nu primesc niciun fel de tranziție.

Și, astfel, am zis: mai bine să-i lăsăm. Însă, în același timp v-am înștiințat, că toate hotărârile pe care le veți lua, n-au pentru noi nicio valoare (Aplauze puternice, îndelung repetate), fiindcă d-voastră nu sunteți recunoscuți ca organizațiune legală. (Aplauze).

Ați ținut adunarea. Ne-am găsit înaintea unor forme de organizație, de care nu vrem să știm. Noi nu ne putem ocupa de regulamentele unei fundațiuni, care nu este recunoscută de Statul român. După aceasta, ne-am gândit pe ce laturi se prezintă chestiunea aceasta, și atunci am găsit că se prezintă pe două laturi: pe o latură care este a suveranității Statului român, care crea organizații, care poate suprima organizații, afară de cele care se găsesc asigurate prin tratatele de pace și, în cazul d-voastră, prin Concordatul cu Sfântul Scaun.

RĂSPUNSUL D-LUI PROFESOR NICOLAE IORGA

Nu este niciun caz, nu este nici celălalt. Dar, înainte de toate, Statul român are dreptul și datoria față de el însuși, este o chestiune de demnitate a acestui Stat, și cum nația căreia îi aparțineți este una din acele, care are un simț mai ascuțit al demnității individuale și al demnității oricărei organizațiuni, cum d-voastră vă sprijiniți de o concepție de drept, care este cea mai riguroasă din lume, nefiind nici în dreptul englez ceea ce există la d-voastră, în ce privește observarea celor mai puțin însemnătate în aparență, dintre formulele de drept, d-voastră trebuia să ne dați dreptate.

În același timp e o organizație bisericească și noi avem, ca și toată creștinătatea, nu numai cea apuseană, respect pentru Scaunul Apostolic. Sunt abia câteva ceasuri de când Majestatea Sa Regele a trimis urările cele mai călduroase Sfântului Părinte, cu ocazia jubileului său, și am făcut același lucru eu însumi. Avem, prin umare, respect pentru acel care conduce biserica catolică și cu care am încheiat un Concordat, de care suntem mulțumiți, sunt unii care n-au fost mulțumiți, dar îi cred convingși, că zgomotul mare care s-a făcut atunci nu era îndreptățit.

Iar eu, unul, am făcut tot ce se poate ca să se ajungă la legătură legală cu Sfântul Scaun. Atunci m-am gândit: în ceea ce privește canonicitatea, de ce n-am întreba Sfântul Scaun? Sfântul Scaun ne poate da un sfat bun. Nu numai atât, dacă Episcopul de Roma s-a ridicat în cursul secolelor, la importanța ecumenică mondială, nu în sens constantinopolitan, ci în vechiul sens al cuvântului, aceasta se datorește faptului că toată lumea, când a fost chestie de dogmă, când a fost chestie de canoane, s-a adresat la Roma.

Roma fiind izvorul sigur de autenticitate. Printr-aceasta s-a ajuns de la modestul Episcop de Roma, la șeful atât de puternic al întregii biserici occidentale, cu atâtea ramificații în lumea întreagă.

Aceasta a fost atitudinea mea.

Dar a venit părintele Majlath. Nu se poate plânge că nu a fost primit cu tot aceea ce se cuvine, cu ceea ce francezul, care cel dintâiu a stabilit astfel de raporturi, numește „les egards”. Am întrebuințat tot ceea ce puteam găsi în sufletul meu, ca respect și simțire pentru toate aspectele sub care se înfățișa această venerabilă personalitate pentru a-l primi bine. nu m-a mulțumit, când a fost la Roma și nu a căutat locuință la Legația Română, și a căutat-o la Collegium Hungaricum. (Mirare pe băncile Senatului).

D-l Elemer Gyarfas: et germanicus...

D-l profesor N. Iorga: Vă rog, el însuși a recunoscut-o. (Întreruperi). Nu știți d-voastră mai bine decât dânsul.

D-l Elemer Gyarfas: Este Collegium Hungaricum, care este al Statului maghiar și este collegium...

D-l profesor N. Iorga: Nu, nu vă las să sfârșiți fraza! Un episcop român, din România, face cel dintâiu pas la Legația Română și ia locuință în locul pe care Legația Română îl declară admisibil. (Aplauze). I-am spus-o fără nicio supărare și mi-a făgăduit că altădată nu va mai merge acolo, ci va merge la gazda pe care i-o va arăta legația țării... (Întreruperi).

Vă rog, nu introduceți niciun element de amărăciune. Lăsați-mă pe mine să merg cu tonul meu, pe linia mea, crezând că aduc un serviciu Statului român și d-voastră și înainte de toate acelei dreptăți înaintea căreia, în patruzeci de ani de maturitate a sufletului meu, m-am închinat întotdeauna; chiar când au fost cele mei sfinte datorii ale mele în cale și pe acelea le-am înlăturat și tot înaintea pragului dreptății am plecat genunchii mei. (Aplauze).

Ce a fost mai departe decât atât? Apoi ce poate fi mai departe decât atât: continuarea sau începerea într-o formă precisă, și prin delegatul Statului român, a unor discuții la Roma. Iată, pe d-l Ghibu l-am refuzat; am spus: nu trebuie să meargă d-l Ghibu, care este ortodox și ortodox pasionat, care și-a fixat punctul de vedere, ci prin delegatul Statului român să se poarte negociațiunile precise cu sfântul Scaun, cum suntem îndatorați prin însuși textul Concordatului. În orice chestiune s-ar ridica – spune un articol din Concordat – între Statul român și între organizațiunile bisericești catolice este indicat să se întrebe Sfântul scaun. Se găsește aici îndatorirea aceasta precisă a noastră.

Și este bine să nu se creadă nimeni nedreptățit, de oarece noi ne vom fi adresat la o autoritate înaintea căreia nimeni nu ar cuteza să spună niciun cuvânt. Căci Sfântul Părinte va face ceea ce cere ierarhia catolică. Vă aduceți aminte, lucru pe care l-ați uitat, că există un arhiepiscop catolic în București. Va întreba pe arhiepiscopul catolic din București, pe care noi nu-l silim să facă niciun fel de declarații.

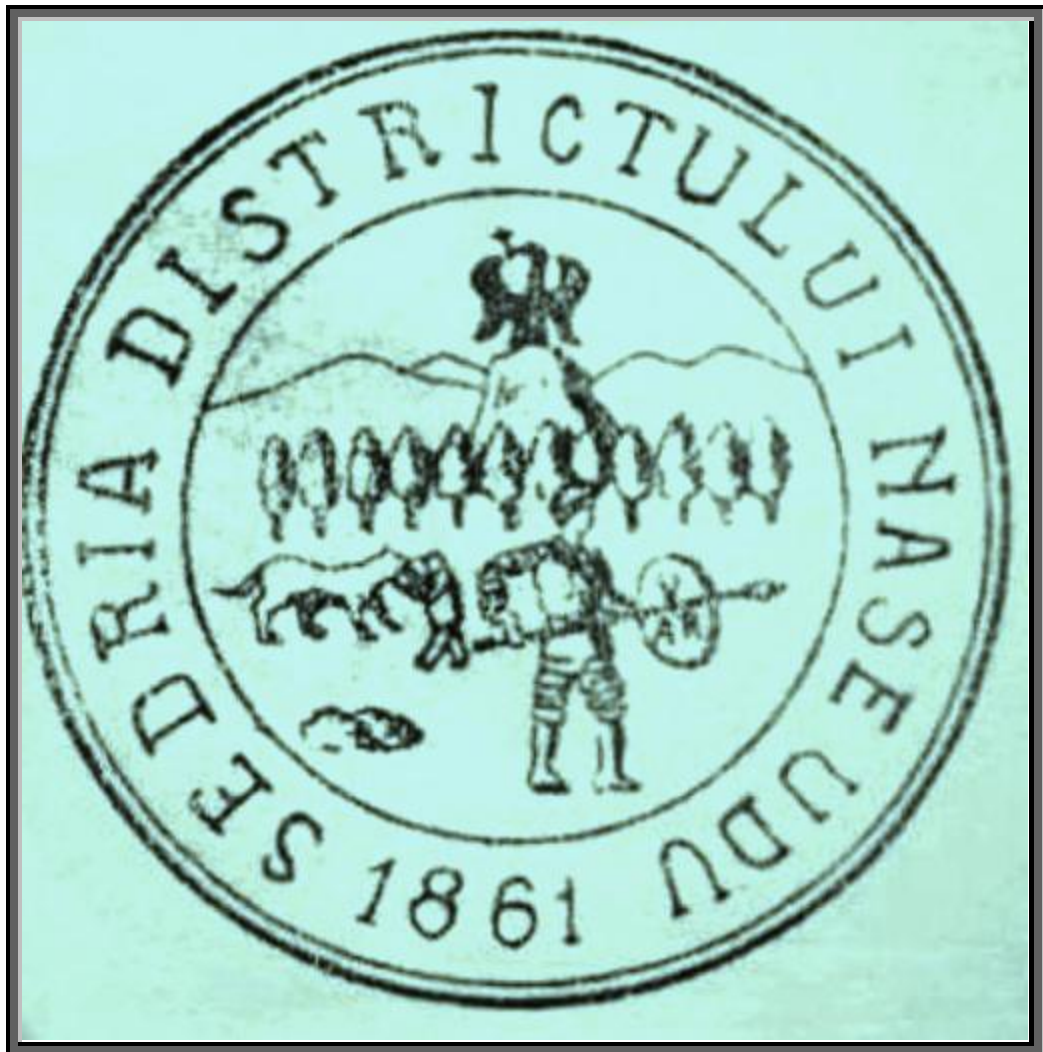
Eu știu, și știu, cu toții, care-i sunt datorile față de Biserica căreia îi aparține. Nu-i facem nicio violență de conștiință. Va răspunde așa cum conștiința sa îi va indica. Va primi Sfântul Scaun singura informațiunile care nu poate fi bănuită, aceea care pleacă de la șeful catolicismului Regatului Român îi veți prezenta, cum ați și făcut-o, îi aveți prezenta și mai departe punctul d-voastră de vedere, și-l va examina; vom prezenta și noi punctul nostru de vedere, - vor trece câteva zile și-l vom prezenta și noi. Și un ministru, care este catolic, d-l Pop, se va duce la Roma, la timp, după ce chestiunea va fi examinată și va lua de acolo părerea Sfântului Părinte.

Iar, dacă mă întrebați, care sunt bazele pe care înțeleg eu, ca reprezentant al Statului Român, să negociez, vi le spun în câteva cuvinte, încheind în felul acesta o discuțiune, care, dacă a durat aici mult, a durat în opinia publică, fără îndoială, prea mult, și nu din vina noastră.

Nu avem intențiunea de a spolia pe nimeni; orice fundațiune a cărei bază va fi arătată și verificată, o recunoaștem. Fundațiunile verificate aparținând Bisericii Catolice, acestea sunt la dispoziția Bisericii catolice întregi, în amândouă formele sale, sub autoritatea aceluia care este în România șeful Bisericii catolice (aplauze unanime) și sub controlul financiar al Statului Român. (Aplauze puternice).

D-l Mihail Sadoveanu, președinte: D-lor senatori, ridic ședința, și anunț pe cea viitoare pentru mâine, sâmbătă, 13 februarie, ora 15, p. m.

ȚARA , NĂȘĂUDULUI

Un document important despre adunarea Despărțământului Năsăud al „Astrei” din anul 1919

Iuliu-Marius Morariu

Încă de la începuturile „Astrei”, sătenii din localitatea Salva, județul Bistrița-Năsăud, au avut o contribuție aparte la buna desfășurare a activităților ei¹, înscriindu-se în calitate de comună în rândurile acesteia, încă de la înființare.

În paralel cu aceasta, fii de seamă ai localității, precum Nechita Ignat², preotul Ioan Catone sau studentul teolog Basiliu Dumbravă³, viitor paroh al localității⁴, s-au înscris atunci și ei în rândurile aștristilor, susținând apoi activitățile proaspăt înființată instituție. Relațiile inițiale avute cu asociația sibiană s-au păstrat și mai târziu, când, la înființarea despărțământului năsăudean al ei, petrecută în anul 1881⁵, Salva se va număra între comunele fruntașe ce va intra în componența noii unități.

Un moment important în istoria astrismului sălăuan a avut loc de asemenea, imediat după marea unire, când, în data de 22 iunie a anului 1919, aici s-a ținut adunarea despărțământului Năsăud, sub președenția lui Ioan Păcurariu. Această

¹ Cf. Mihai-Octavian Groza, „Salve Astra Salvensis!”, în rev. *Caiete Silvane*, anul X, nr. 1 (108), Ianuarie, Zalău, 2014, p. 44; Ana Filip, „Salva - prima comună membră a Astrei din 1861”, în rev. *Astra Salvensis*, anul I, nr. 1, Salva, 2013, p. 6; Ioan Seni, *Pagini din istoricul Despărțământului ASTRA Năsăud*, Sibiu, 2011, p. 11; ***, *Actele privitoare la Urzirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru literatura română, și cultura poporului român*, Tipografia diecesana, Sibiu, 1862, p. 9.

² Despre viața și activitatea lui, a se vedea: Ioan Cernucan, „Contemporani ai războiului pentru independență: maiorul Nechita Ignat și învățătorul bărgăuan Ilarion Bozga”, în rev. *Arhiva Someșană*, Seria a II-a, vol. IV (1976-1977), Năsăud, 1977, pp. 45-50.

³ Oroginar din satul Ragla, comuna Dumitrița, absolvent al Gimnaziului Grăniceresc Năsăudean. Cf. ***, *Reportu anuale despre gimnasiulu romanu greco-catholicu de in Năseudu pentru anulu scolastecu 1868/9*, Tipografia diocesei greco-catholice, Ghela, 1869, p. 8; ***, *Programa dela Gimnasiulu romanescu gr. catholecu de in Năseudu. Pre anulu scolastecu 1869/70*, Tipografia lui J. E. Filtsch, Bistrița, 1870, p. 32

⁴ Ioan Seni, *op. cit.*, p. 11.

⁵ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (în continuare ANDJBN), *Fond ASTRA - Despărțământul Năsăud*, dosar 114/ 1911, f. 3.

adunare venea după o pauză de o jumătate de deceniu, ultima manifestare de acest fel având loc în anul 1914, în localitatea Coșna, membră și ea a Despărțământului¹. Izbucnirea primei conflagrații mondiale a fost de altfel, cea care a stopat bogatele proiecte ale nășăudenilor, care planificau o adunare generală la Năsăud², ce nu s-a mai ținut însă, tocmai din această cauză, și a dus la o slăbire a elanului astrist, pe întreagă durata lui.

După finalizarea acestuia și după evenimentul Marii Uniri³, „Astra” va reînvia pe plaiurile nășăudene, având în conducere aceiași oameni și primind în structurile ei noi membri. Evenimentul prin care se va constata această revenire a asociațiunii din zona Năsăudului îl va constitui însă adunarea din 22 Iunie 1919, desfășurată la Salva. Sub președenția lui Ioan Păcurariu, aștrști își vor reafirma fidelitatea pentru renașterea prin cultură a poporului și atașamentul față de valorile naționale, vor redacta telegrame către celelalte despărțăminte și către direcția centrală de la Sibiu, căreia îi vor vorbi despre reluarea activității aici⁴.

Evenimentul s-a desfășurat, conform documentelor păstrate, în biserica parohiei din localitate⁵, ce le-a fost pusă la dispoziție celor prezenți de către parohul Iuliu Morariu⁶, care se găsea, după toate probabilitățile, în bune relații cu conducerea astristă, fapt confirmat și de alegerea lui, în același an, ca membru de onoare al Despărțământului, alături de Octavian Mărcușiu din Mititei (în același an, preotul Ioan Belciug fiind ales membru fondator)⁷. El a debutat prin

¹ Despre cele discutate aici, a se vedea: *Ibidem*, dosar 130/1914, f. 1-2.

² ***, „Procesul verbal luat în ședința a doua a adunării generale a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, ținută la Orăștie la 15 Septembrie 1913”, în rev. *Transilvania*, anul XLIV, nr. VI, Noiembrie – Decembrie, Sibiu, 1913, p. 427, ***, „Ședința a XVI-a comitetului central, ținută la 6 Decembrie 1913”, în rev. *Transilvania*, anul XLIV, nr. VI, Noiembrie – Decembrie, Sibiu, 1913, p. 435; Cf. Iuliu-Marius Morariu, „Astra și tradițiile în zona Năsăudului”, în rev. *Crinul satelor*, Serie nouă, nr. 24, Septembrie, Târgu Jiu, 2012, p. 40. În acest context, ei au realizat o serie de întâlniri atât cu membri „Astrei”, cât și cu alți oameni de cultură din oraș, în vederea pregătirii în detaliu a manifestărilor. Cf. ANDJBN, *Fond ASTRA – Despărțământul Năsăud*, dosar 130/1914, f.3.

³ La care nășăudenii au avut și ei o contribuție aparte. Pentru mai multe informații cu privire la acest aspect, a se vedea: Ioan Seni, *Năsăudenii și Marea Unire*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2008.

⁴ Context în care, cei de la Sibiu, îl vor felicita pe Ioan Păcurariu atât pentru reluarea activității, cât și pentru cațiunile întreprinse în timpul războiului. Cf. ANDJBN, *FOND ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 142/1920, f. 6.

⁵ *Ibidem*, dosar 140/1919, f. 1.

⁶ Despre viața și activitatea lui, a se vedea: Iuliu-Marius Morariu, „Preotul astrist Iuliu Morariu din Salva”, în vol. *Reporter prin Țara Năsăudului*, coord. Virgil Șerbu Cisteianu, Editura Gens Latina, Alba-Iulia, 2012, pp. 66-72.

⁷ Andrei Bârseanu, Romul Simu, „Raportul pe anul 1918”, în rev. *Transilvania*, anul XL, nr. 1-12, 1 Decembrie, Sibiu, 1919, p. 29.

cuvântarea președintelui¹, căreia i-a urmat apoi alegerea secretarului de ședință, în persoana lui Iacob Cristea, și a celor lui Emil Domide și Vasile Moisil, ca verificatori ai procesului verbal și a continuat cu raportul lui Alexandru Haliță despre activitatea despărțământului în perioada interbelică și cu un moment de reculegere în memoria poetului George Coșbuc, trecut la cele veșnice cu un an înainte².

Desigur, în conformitate cu tradiția astristă, acestor conferințe vor fi urmat cu siguranță și alte luări de cuvânt, și un spectacol folcloric realizat de sălăuani, așa cum s-a întâmplat la fiecare adunare generală sau la adunările despărțământului³, acestea nefiind însă consemnate în procesul verbal al ședinței. ședinței.

Dată fiind importanța acestei adunări pentru viața Astrei năsăudene, dar și pentru sălăuani și pentru istoria „Astrii” în general, am considerat potrivit să publicăm, în rândurile următoare, procesul verbal al acestei ședințe, descoperit în fondul *Astra – Despărțământul Năsăud* al Arhivelor Naționale de la Bistrița. Nădăjduim ca acest act să se constituie într-unul de restituire istorică și să se înscrie într-un demers mai amplu de redescoperire a activităților astriste și a importanței lor în zona noastră, alături de materiale ale unor cercetători precum domnul profesor Teodor Tanco, domnul profesor Ioan Seni, teologul Alexandru Dărăban sau doamna Ana Filip. Nădăjduim, de asemenea, ca, într-unul din numerele viitoare, să oferim cititorilor și cuvântarea rostită de Ioan Păcurariu cu prilejul acestui eveniment, importantă și ea pentru o înțelegere holistică a lui⁴.

¹ ANDJBN, *FOND ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 141/1919, f. 1. Cf. Ana Filip. „Astra și Astra”, în vol. *Salva – repere monografice*, coord. Ana Filip, Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p. 326.

² De altfel, despre acesta a vorbit și Ioan Păcurariu, în cuvântarea de deschidere. Cf. *Ibidem*, f. 1.

³ Cf. Iuliu-Marius Morariu, „Astra și tradițiile în zona Năsăudului”, ..., pp. 40-41.

⁴ În transliterarea documentului am păstrat întocmai grafia și exprimarea de atunci, fără a efectua intervenții decât rar, acolo unde le-am considerat necesare (ele fiind marcate în aceste situații cu două paranteze), din dorința de a reda cu fidelitate informațiile așa cum s-au petrecut ele și de a nu modifica cumva, din greșeală, prin corecturi, sensul original al textului (n. n.).

IULIU-MARIUS MORARIU

ANDJBN, Fond ASTRA – *Despărțământul Năsăud*, dosar 140/1919, f. 1.

Proces verbal

luat în adunarea cercuală a despărțământului Năsăud al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura popocului român”, ținută în 22 iunie 1919 în comuna Salva.

Președinte: Ioan Păcurariu, directorul desp.

Secretar ad hoc: Dr. Iacob Cristea.

Prezenți au fost: mai mulți membri ai „Asociațiunii” din Năsăud, apoi intelectuali din Salva și populațiunea din Salva în număr considerabil!

Adunarea s-a ținut în biserică.

1. La orele 3 după amiezi, directorul despărțământului, Ioan Pecurariu, prein o vorbire avântată, prin care arată scopul și mijloacela „Asociațiunii”, deschide adunarea și propune să fie ales de secretar ad hoc Dl Dr Ad. 1 Vorbirea primită cu aplauze, Iacob Cristea și de verificatori ai de secretar se alege Dr Iacob prezentului proces verbal Cristea, iar E. Domide și Vasile desemnează pe membri: Moisi se declară de verificatori ai E. Domide și Vasile Moisi. procesului perbal prezent.

2. Dl. Alexandru Halită, membru în comitetul despărțământului cetește următorul raport al

despărțământului despre activitatea sa și a despărțământului dela ultima adunare cerc.(uală) ținută în 12 Iuliu 1914 în Coșna, până în prezent¹.

În decursul cetirei reportului adunarea dă expresiune prin sculare condoleanței sale pentru trecerea la cele eterne a celui mai mare fiu al ținutului acestuia, al poetului G. Coșbuc, care a decedat în București, în 9 Maiu 1918 și în onoarea dânsului despărțământul i-a făcut în 1914 un bust de bronz care încă nu s-a putut dezveli în mod solemn; de asemenea prin sculare dă expresiune condoleanței.

¹ Urmează apoi o frază ce a fost ulterior tăiată din document: *Acest proces se alătură în copie la acest proces verbal ulterior*. Menționăm că procesul domnului Haliță nu figurează între documentele arhivistice legate de manifestarea astristă desfășurată la Salva (n. n.). Documentele păstrează însă integral cuvântarea lui Ioan Păcurariu din deschiderea adunării. A se vedea: ANDJBN, Fond ASTRA – *Despărțământul Năsăud*, dosar 141/1919, f. 1.

VASILE AL-GEORGE

- gazetar în slujba „Astrei” -

FELICIA MARIA CĂRĂUȘ¹

În primii ani de după actul Unirii din 1918, o pleiadă de tineri intelectuali îmbrățișează cu dârzenie idealurile „Astrei”.

Este, într-un fel, răspunsul la îndemnul însuflețitor adresat de Vasile Goldiș la Adunarea generală de la Arad din 8-9 noiembrie 1927 – la muncă stăruitoare de reorganizare în toate domeniile pentru a le crea un cadru nou de manifestare noii națiuni regăsite după secole de rătăcire în negurile istoriei. „O națiune, spunea Vasile Goldiș, naște din hotărârea indivizilor de a jertfi orice interes particular, de a aduce jertfa supremă a vieții pentru binele obștii. Națiunea este o comunitate de iubire și de viață”.

În realizarea noii sinteze sociale și naționale a momentului istoric respectiv, un rol de seamă revenea cărturărimii.

Reactivarea vechilor despărțăminte și explozia de publicații periodice ale „Astrei” polarizează forțe intelectuale tinere.

Sub aceste auspicii își face apariția la Târgu-Mureș organul săptămânal al Despărțământului Mureș, la 1 decembrie 1926, sub direcția lui Vasile Al-George, el deținând și funcția de redactor-șef.

Publicația este structurată pe patru pagini, ultimele două fiind rezervată documentelor oficiale ale administrației locale și publicității. De la primele numere „Astra – Tg.-Mureș” își conturează programul formativ și instructiv prin rubrici permanente semnate de notabilitățile zonei: primarul Emil Dandea, directorul Liceului de băieți, prof. G. Ciortea, Lucian Cioran, directorul Băncii Naționale, Ion Bozdog, președintele Despărțământului, protopopii aparținând celor două biserici românești, profesori, învățători, funcționari de stat, medici ș.a. Acestea sunt: *Din trecutul românilor, Chipuri mari de ieri și de astăzi, Cronica juridică, medicală, economică, religioasă, Sfaturi pentru gospodari, Știri curente*. Foaia „Astrei” își propunea un scop informativ, aducându-se populației românești din toate straturile sociale și, în același timp, să păstreze „vie conștiința noastră de români..., să o trezim acolo unde suferințele și întunericul de veacuri au amorțit-o” („Astra”, nr1,

¹ Acest articol, în manuscris, se află în custodia bibliotecii Liceului „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi și ne-a fost pus la dispoziție de bibliotecara Mărina Hîruța, căreia, pe această cale, îi mulțumim.

p. 1), cu atât mai mult cu cât apelul pornea din „metropola așa numitei secuimi” (idem, p. 3) către obștea românească din județele Mureș, Ciuc, Odorhei și Trei Scaune.

În răstimpul cât se află la conducerea publicației, Vasile Al-George semnează editorialele săptămânale – de direcție și atitudine, înscriindu-se prin opiniile sale în programul cultural și educativ al „Astrei”. În afara articolelor semnate, apărute în exclusivitate pe prima pagină, i se pot atribui aceluiași și alte articole nesemnate deoarece vădesc similitudini de idei și stil.

Articolul „Către cititori” din nr. 1/ 1 decembrie 1926, are valoarea unui manifest. Vasile Al-George constată cu amărăciune lipsa unui „luminător care să ne arate calea”, a unei puteri „mai cunoscute care să ne călăuzească pașii”; în vremuri de restriște „Astra” a fost „steaua călăuzitoare”. Lăsând la o parte politica, Asociațiunea își propunea scopuri mai înalte: „avem de luminat unghere..., de netezit drumuri, ... de înălțat suflete, purtând pretutindeni făclia noastră cu flacăra luminii celei adevărate” („Astra”, nr. 1, p. 1).

Destinul gazetei este legat de marea zi de la 1 Decembrie: „Soarele ce a răsărit în această zi pentru neamul românesc trebuie să se înalțe luminos în văzduhuri senine și în lumina lui să strălucească sufletele noastre” (idem).

Din toate editorialele redactorului-șef răzbate angajarea într-o luptă pe tărâm național pentru a depăși vicisitudinile istoriei. Tonul mesianic aparținea generației vârstnice a „Astrei”. Vasile Al-George se consideră printre „modeștii luptători pentru răspândirea cât mai departe și mai adânc a luminii și a culturii” (*Crăciunul*, *Astra*, nr. 4, 23 decembrie 1926, p. 1). În acțiunea de luminare a „Astrei”, școala și biserica ocupă întâietatea, fiind cheazășia operei de educare a nației: „Noi de acum trebuie să ne desăvârșim. Fiecare an trebuie să fie pentru noi o treaptă de dezvoltare și de înălțare” (*Redacțional*, 1927, în „Astra”, nr. 5, 30 decembrie 1926, p. 1).

Constatând situația financiară din școlile românești din ținuturile foste înstrăinate – lipsa localurilor, a profesorilor și învățătorilor – Vasile Al-George evidențiază rolul învățământului: „mântuirea noastră din temnițele întunericului și propășirea noastră nu se poate ajunge decât prin școală” (*Cum stăm cu școala?* în „Astra”, nr. 13, 24 februarie 1927, p. 1).

De aici derivă și apelul nesemnat din nr. 2/1926 de a trimite copiii la meserii pentru a înălța industria românească la „o treaptă vrednică de țara mărită și de neamul întregit” (*Meseriile* – „Astra” nr. 2/1926), ca și necesitatea formării unei noi generații de intelectuali căci numai „prin învățătură putem ajunge la rândurile dintâi...”, „răsare o armată de cărturari... chemată să întărească și să înalțe sufletul neamului românesc” (*Cărturarii noștri*, în „Astra”, nr. 4/1926).

În articolele sale, directorul gazetei atinge și probleme nevralgice în acea vreme: vrajba intra și interetnică, cea confesională și politică – care poate compromite idealul solidarității naționale.

În articolele *Cultura națională*, *De ce ne numim Astra?*, *Neamul românesc*, *Frații noștri*, Vasile Al-George adesează apeluri de înfrățire, la depășirea divergențelor. „Să nu smulgem de sus înrăurirea sfaturilor rele, să dăm fiecăruia ce este a lui și atunci sufletele tensionate se vor lumina, frunțile încrețite se vor destinde și uniți în dragoste de frate vom putea înainta umăr la umăr mai cu spor pe drumul care duce la fericirea noastră și a țării” (*Frații noștri*, în „Astra”, nr. 6/1927, p. 1).

Congresul Ligii Culturale la Târgu-Mureș în anul 1927 este un nou prilej de a chema la colaborare și bună înțelegere pentru reușita manifestării pe experiența unor înaintași, cărora directorul publicației le deschide paginile.

„Serbările culturale” ale Ligii atrase de personalitatea charismatică a lui Nicolae Iorga – reprezintă o pledoarie pentru „unitatea și apropierea sufletească a neamului” (*Serbările culturale*, în „Astra”, nr. 26/26 mai 1927, p. 1). Totdată sub portretul marelui cărturar, redactorul-șef conturează un medalion esențial.

Deși ferită de orice imixtiune a politicului, gazeta mureșană avertizează asupra pericolului comunist arătând că numai după prăbușirea acestui regim „va fi întărit soarele păcii adevărate pentru Europa. (*Ce vor face rușii?*, în „Astra”, nr. 27/2 iunie 1927, p. 2).

Redactorul-șef al „Astrei” Târgu-Mureș se implică, deopotrivă, și în viața urbei luând poziție față de măsuri abuzive. În articolul *Locuri de casă... cât mai târziu și cât mai departe* (nr. 22/1927) denunță opozițiile administrației puse în fața elementelor românești de a pătrunde în centrul orașului patronat de vechii stăpânitori. Totdată se fac propuneri pentru proiecte edilitare menite să îmbogățească paleta de așezăminte a orașului, Școala de arte și meserii, inițiată de președintele Astrei (*Un mare așezământ cultural*, „Astra”, nr. 14/3 martie 1927) și transformarea pieței centrale într-o grădină (*Pentru Primăria orașului*, nr. 16/1927, nesemnăt).

Prezența literatului Vasile Al-George transpare accidental prin poezia *Rugăciune* din numărul special pentru Crăciunul anului 1926 (nesemnătă, prin traducerea din rusește a poeziei Moș Crăciun (fără a se indica autorul din care s-a tradus) din același număr, și dintr-o cronică teatrală *Ioana D’Arc* apărută în nr. 20 din 1927.

Ultimul număr al „Astrei” Târgu-Mureș care apare sub redacția și direcția lui Vasile Al-George este din 16 iunie 1927 (nr. 29), în următorul figurând cu acest rol Ion Bozdog, președintele „Astrei”, pentru ca peste scurt timp gazeta să dispară din peisajul publicistic al Asociațiunii.

Conducerea ulterioară a gazetei nu a adus niciun fel de modificări programului stabilit de Vasile Al-George.

ISTORIA REGIMENTULUI AL II-LEA ROMÂNESC GRĂNICERESC TRANSILVAN

- după monografia latină din 1830 și după alte documente posterioare -

GEORGE BARIȚIU¹

Dedicată la

Umbrele ostașilor români

Morți cu arma în mână

INTRODUCȚIUNE

Sub cei din urmă domnitori pământenii ai Transilvaniei spiritul ostășesc al diferitelor populațiuni de care este locuită această țară, dispăruse în parte mare. Nu este locul aici ca să enumerăm cauzele acelei decadențe; ele însă merită de a fi enumerate și clasificate cât mai exact în istoria numitei țări. Sub principele Mihail Apafy, tatăl și fiul său, ostășimea transilvană era compusă din niște trupe foarte modeste, cunoscute sub numele de *plăiași* și *haiduci*, era împrejurul domnului țării, se afla ca garda, câte una sau două companii de nemți străini, pentru că în miliția pământească nu prea putea să aibă încredere un domn, care fusese impus țării prin iataganele turcești. Mai departe se ținea, ca în sensul legilor țării fiecare nobil sau boier, fie a fost de orice treaptă, este soldat născut, obligat a se arma, a încăleca și a purcede la oaste oricând țara l-ar chema; în adevăr, însă lucrurile ajunseseră acolo, încât pe acele timpuri tocmai clasa privilegiată fugea mai des și se substrașea de la serviciul ostășesc, în Transilvania ca și în alte câteva state europene. De altă parte populațiunii neprivilegiate și anume poporului țărăn îi era interzisă tot prin legile țării, nu numai purtarea de orice arme, ci încă și ținerea de cai; numai boierii și locuitorii mai de frunte ai cetăților privilegiate aveau dreptul de a purta arma și a umbla călare. Clasele privilegiate aveau cauze grave de a se teme de poporul armat și mai ales de poporul românesc a cărui libertate era călcată în picioare, când cu ajutorul turcesc, când unguresc din Ungaria, când cu cel nemțesc. Așa pe la 1699, în anul în care s-a încheiat pacea de la Carloviț, și Transilvania schimba protecțiunea turcească cu cea austriacă, acestei țări îi lipsea armata regulată, era oastea care se numea de *insurecțiune*, compusă din boierime, degenerase cu totul.

¹ **George Barițiu**, *Istoria Regimentului alu II. Roamanescu – Granitiariu Transilvanu*, După monografia latină din 1830 și după alte documente posterioare, Brașov, 1874, pp. 1-14. Am încercat, cât mi-am permis, actualizarea vocabularului la cerințele de astăzi. Totodată am considerat necesar publicarea acestei istorii care este, din păcate, prea puțin cunoscută, cu speranța că vor fi mulți doritori în a cunoaște trecutul istoric al acestor meleaguri.

Ca oricare guvern prudent și prevăzător, așa și guvernul împăratului Leopold I, după ce se apucă a înfinge piciorul pe pământul unei țări câștigate prin tratat și convenții încheiate cu reprezentanții ei, a trebuit, firește, să caute în populațiunile aceleia elemente diverse, din care să poată forma trupe regulate, care să știe de disciplină, era nu numai de privilegii. Prima încercare ce s-a făcut în sensul acesta a fost în anul 1702, când din haiducii și plăiașii ardeleni se forma un regiment pedestru de linie, care mai există și până în zilele noastre. Planul de a continua cu formarea încă și a altor regimente, a fost precumat prin revoluțiunea cea mare și prin războiul civil care a erupt sub comanda principelui Francisk Rakoczi și a durat până în 1711. Boierimea transilvană compusă din maghiari și din mulțime de români renegați nu putea să sufere nici după definitivă pacificare a țării; curtea din Viena să ia, cum am zice, material din clasele neprivilegiate spre a forma regimente regulate; într-aceea însă, armele privilegiate prindea, pe an ce mergea, rugina tot mai groasă. În anul 1741 câteva puteri, anume Prusia, Bavaria, Franța, Spania, se sculară cu arme în contra fiicei lui Carol VI spre a-i combate drepturile de ereditate și a sfărma sancțiunea pragmatică. În acele zile de probă grea pentru casa Habsburg și de criza europeană, se mai forma din Transilvania încă un regiment de pedestrimă și altul de cavaleri husari. Aceste regimente se mai întregesc și astăzi tot din Transilvania

În tot timpul cât au durat războaiele de succesiune în țările slavo-germane ale imperiului, Transilvania, ca și țările românești de la Dunăre, era expusă când la invazii turcești, când la călcările dese ale numeroaselor cete de bandiți, când iarăși la cele mai înfricoșătoare decimări ale populației prin ciuma orientală acelor rele, acelei stări de barbarie completă trebuia să se pună odată capăt. Dar probleme de acestea a căror dezlegare chiar și în secolul nostru ar fi împreună cu destule dificultăți, înainte de acestea cu un secol și mai mult, cerea consiliul celor mai eminenți bărbați de stat. Până pe la anul 1760 apucaseră a se organiza și disciplina vreo 14 regimente confiniare (de graniță), de-a lungul fruntariilor Dalmației, Croației, Slavoniei și în Banat, până în miezul Transilvaniei. Acel cordon, acea pădure de baionete asediate mai ales prin comunele rurale, era un obstacol destul de respectabil, nu numai asupra ciumei și a bandiților, ci și asupra rapacității pașilor turcești din țările limitrofe. Împărăteasa Maria Tereza se decise a continua și a întinde acel cordon, acea barieră de fier, încă și în împrejurul marelui Principat al Transilvaniei, începând de la Poarta de Fier spre Turnu Roșu, înainte prin districtul Făgărașului și al Brașovului, prin secuimea de către Moldova, până în sus de către miazănoapte spre Bucovina, Galiția și Maramureș. Planul era ca miliția confiniară transilvană să se formeze parte din români și parte din secui. Secuii, însă iritați, mai ales prin aristocrația lor, se opunea din răspuțuri zicând că ei nu vor să știe de comanda și disciplina austriacă. Românilor nu le-ar fi fost nicidecum greu să aleagă între sclavia veche iobăgească împreună cu infamia de a nu-ți fi permis purtarea armelor, și în marea onoare de a-ți se restitui armele și a te exercita de ele, deși sub o disciplină aspră, adesea brutală, deoparte însă rezistența cerbicoasă a boierimii de a nu se da arme la niciun român, de alta iarăși nefericita idee a împărătesei de a împreuna cu formarea regimentului o specie de prozelitism religios, în anii dintâi a produs și la români rezistență, care mai fusese nutrită încă și brutalitățile unor ofițeri împărătești, necunoscători de limba și geniul poporului nostru. Din aceste cauze, secuii s-au supus la purtarea armelor numai după ce fruntașii lor au fost trecuți prin ascuțimea săbiilor unui

regiment de dragoni la comuna Madeni, erau românii care fugiseră cu familiile cu tot peste Carpați, s-au reîntors numai după ce au fost depărtați ofițerii cei mai brutali și după ce prozelitismul s-a mai liniștit. Așa între anii 1763 și 1765 se formară, succesiv, șase regimente confinare în Transilvania, și anume: două românești de pedestrimă și unu, tot românesc, de călăreți dragoni, erau două pedestre și unu de husari secui. În limba poporului această ostășime se numea „militari”. Regimentelor pedestre li s-a dat și ceva artilerie. Pedestrimă se compunea din câte trei batalioane mari, afară de rezerva, era călărirea de câte opt escadroane. În locul familiilor care n-au voit să ia arme, s-au adus câteva mii de junci aleși, feciori de preoți, de boiernași și de țărani, căutați înadins de valoroși, cărora li s-a comandat ca să se însoare căutându-și femeile tot viguroase și sănătoase, ca și ei; li s-au împărțit moșii după număr și s-au facilitat edificarea de case și fondarea de câteva comune noi.

Cel dintâi regiment confinar transilvan, compus numai din români, s-a numit totuși, numai din cauze cunoscute regimentul împărătesc, regimentul al doilea românesc (Zweites Walacher Granz Infanterie Regiment). În statele mari și mai bătrâne, în care armatele regulate și cele confinare erau instituții vechi, cele mai multe regimente își au istoria specială, al cărui material se află adunat în arhivele lor; se întâmplă însă cam rar ca niște acte de acea natură să ajungă la cunoștința publicului. Regimentul al II-lea confinar românesc din Transilvania face și în acest respect una din acele excepții rare, precum se distinge de multe altele chiar în faptele sale. Una parte considerabilă dintr-acelea se publicase în limba latină de către unul din acei români tari în credință, care niciodată n-au uitat de aceea ce a fost odinioară națiunea noastră și nu pierde din vedere viitorul. Urmând aceluiași monograf, îmi voi permite, domnilor, a vă întreține cu nararea numai a câtorva fragmente din istoria regimentului, care în cursul a 110 ani și-a conservat stindardul său, pe atât de glorios, pe cât el ajunsese a fi numai bucăți și petece, străbătut de mii de gloanțe, în numeroase bătălii.

În partea de către miazănoapte și răsărit a Transilvaniei se vede un mic district inclavat între Maramureș, Bucovina și Moldova, constituit din 44 comune românești a căror capitală este modestul opid Năsăud. Acea regiune este în partea sa cea mai mare înconjurată și curmată de munți înalți acoperiți cu codri seculari, locuiți oarecând mai mult cu fiare sălbatice, între care fuse și bourul, iar oamenii se retrăgeau în acele ținuturi sălbatice de înaintea tiraniei, de care suferea după timpuri una sau alta dintre țările limitrofe. 24 de comune se ținuseră de străvechiul district Rodna, udat de râul Someș și renumit de minele sale de argint, fier, plumb, precum și de ape minerale foarte salubre. Locuitorii acelor comune s-au bucurat mai totdeauna de un grad oareșcare de libertate, apărută când cu armele, când prin purtări de procese îndelungi, când, iarăși, folosindu-se de unele conjuncturi politice. Celelalte douăzeci de comune pe cât s-au ținut de așa numitul domeniu al Bârgăului, au fost supuse unor familii din aristocrația înaltă, de origine

română, însă renegate, precum Betlen, Komeny (Coman) ș.a. Locuitorii acestora sunt parte ardeleni, cum am zice autohtoni, parte moldoveni transmigrați și retrași cu familiile și cu vițizoarele lor în acei munți în care-și aflaseră azil dinaintea împilărilor de care suferea patria lor și cu dânsa populațiunea întreagă. La populațiunea aceea se mai adăuseră coloniști, tot români, oameni tineri, aduși acolo din alte districte ale țării. Locuri plane, șesuri cultivabile sunt puține în acel district; de aceea și modul viețuirii locuitorilor era greu, cam mărginit la ținerea de vite cornute și lănoase, la pădurit și ceva vânat, erau împrejurul Rodnei la cultivarea minelor. Într-aceea regimul împărătesc s-a decis că tocmai în acea regiune, deși frumoasă, dar pe atunci încă sălbatică, se făcă a se organiza un regiment românesc compact. Mai întâi s-au militarizat în anul 1764 numai 24 de comune; însă după 19 ani, adică la anul 1783, văzând mai multe comune învecinate, că populațiunii militarizate pe lângă toată rigoarea disciplinei militare, îi merge relativ mult mai bine decât lor, au cerut chiar ele arme și s-au rugat ca să fie militarizate. Atunci regimul dând familiilor aristocrate alte domeniiuri în schimb, anume în Banat, precum și diverse beneficii, au supus încă 30 de comune românești legilor ostășești și le-au încorporat la colosalul cordon, care acuma se întindea până la Marea Adriatică.

Împărăteasa Maria Tereza cunoscându-și eroarea comisă prin transmiterea de ofițeri instructori pe cât de ignorați, pe atât de brutali, a trimis alții, mai ales născuți în Tirol și din Italia, care cunoșteau totodată și limba latină. Dintre aceia, colonelul baron Carol de Enzenberg ajutat de căpitani, precum comitele Silviu Tannoli, și-au câștigat merite nepieritoare pentru regimentul nostru. Acei ofițeri dedați și ei cu viața cea aspră a locuitorilor munteni, ajutați de limba lor maternă italiană și de cea latină, descoperind spre marea lor mirare mulțimea elementelor latine în limba noastră și comuniunea acesteia cu cea italiană, n-au ezitat un moment de a trata pe românii militarizați ca pe descendenții anticeleor legiuni și colonii ale Romei, au început a-i studia din acest punct de vedere a face relațiile oficiale către comanda supremă tot în sensul acesta; iar după ce au adunat pe moldovenii și ardelenii răspândiți cu locuința printre văile ascunse ale munților și i-au pus în linie, la patru comune au dat nume latinești: Salva, Romuli, Parva, Nepos, care cuprinse într-o sentință, semnifica totodată ca prin darea de arme în mâinile românilor și prin disciplinarea lor, strănepoții coloniilor romane nu mai pot pieri, căci sunt salvați. În același timp căpitanul Tannoli în elegantul poem latinesc compus în onoarea colonelului său zice:

Has igitur prisca genti de stirpe Quiritum Romulidae terras habitant...

Și mai la vale:

Romani servile jugum subiere Coloni.

Era după formarea regimentului:

Obstupuere, novas mirantes undique formas,

Romulidae, atque ingens animo fiducia crevit etc.

Una din problemele principale care așteaptă dezlegare justă și promptă era că ofițerii instructori să învețe și se dădea pe colonia militarizată cu căutarea de mai multe mijloace ale viețuirii. Spre acest scop baronul Enzenberg a luat măsurile cele mai eficace. Peste Someșul cel furios se făcură poduri și s-a curățat albia lui de pietre, pentru ca să se poată umbla pe el plute cu lemne și sare. De aici încolo se așternură drumuri vicinale, se aduseră semințe diverse de cereale și

legume; bărbații au fost obligați a-și ara și semăna locurile din văi; femeile erau ținute a cultiva grădinile, iar torsul, țesutul, cusutul și fiertul de bucate bune pentru toată familia, se înțelege de la sine.

După 14 ani de la înființarea regimentului, văzându-se că locuitorii s-au familiarizat cu armele și cu serviciul ostășesc și după ce, în același timp, s-au edificat mai multe case de locuit pentru ofițeri, magazine de arme și de muniție, comanda supremă se apuca și de înființarea școlilor. Mai întâi de toate se deschise o școală la Năsăud în anul 1778 sub conducerea ieromonahului Ieronim de la Blaj, care pe lângă limba sa maternă, cunoștea bine pe cea latină și pe cea germană. După alți șase ani se deschisese în același opid un institut mai mare, cu destinația ca să iasă din el preparați, de-ajuns spre a putea fi înaintați până la rangul de căpitani, precum și la cursurile teologice și pedagogice. În același timp s-au deschis mai multe sorgenti, din care s-au adunat fonduri considerabile în folosul regimentului.

Pe când comunele regimentului mergea prosperând și era ocupat numai cu custodia fruntariilor și cu economia casei lor, împărăteasa strâmtorată din mai multe părți de inamicii săi, s-a văzut constrânsă ca să abstragă și pe regimentele confinare transilvane de la primitiva lor destinație și să le scoată în alte țări, pe câmpul sângelui, alături cu regimentele de linie.

În anul 1779 regimentul II românesc a fost comandat în contra Prusiei, cu care ocazie își lua cel dintâi botez de sânge la cetatea Tropavia (Troppau), unde în o luptă parțială bătând pe prusaci, îi lua la fugă și le ocupă castrele; avu însă și regimentul nostru mai mulți vulnerați și morți.

După restabilirea păcii cu Prusia, regimentul se reîntoarce în patrie la focurile sale, unde pe acele timpuri avea foarte mult de lucru de-a lungul fruntariilor. Carantinele în contra ciumei se înființaseră, vegherea asupra călătorilor era atât de severă încât cei ce ar fi cutezat a trece fără a sta în carantină 20 până la 40 de zile, venea în pericolul de a fi spânzurați după o procedură sumară conform articolelor legii marțiale. Peste acestea, hoțiile de codrii tot mai erau, cum am zice la ordinea zilei; furcile și țeapa se vedeau înălțate pe la cele mai multe comune. Din aceste împrejurări poate oricine să judece greutatea serviciului de zi și de noapte al militarilor.

În anul 1788 erupse un nou război turcesc. Atunci comanda supremă se văzu iarăși în starea neplăcută de a trage pe militarii de fruntarie de la vocațiunea lor și a-i scoate din țară în contra turcilor cu atât mai vârtos, ca cele două diete, a Ungariei și a Transilvaniei, compuse aproape numai din aristocrație, nu voiră să voteze completarea regimentelor, iar numărul puțin de recruți pe care-l vota dietele, nu-l împlineau consiliile municipale, care se compunea asemenea tot din nobili privilegiați, cu singura excepție de cele săsești și de unele opide; insurecția armată a claselor privilegiate încă venise cu totul în desuetitudine, căci privilegiaților le plăcea mult mai bine să șeadă acasă la familiile lor, să-și vadă de economie și de petreceri, decât să dea piept cu turcii prin munții și pe câmpiile României; așa curtea imperială vedea necesitatea a completa și regimentele de linie mai mult cu juni români, care să scape de tirania de acasă, se decidea a-și încerca norocul cu arma inpumnată. Anume din regimentul II românesc s-au scos îndată la început 3420 de feciori, iar pentru paza fruntariilor au rămas numai rezerva regimentului și așa-numiții invalizi. Regimentul pus sub comanda colonelului Heydendorf, în februarie fu transmutat în Bucovina, de unde, în martie, înainta în Moldova până la Iași, însă numai după câteva bătălii

crunte pe care le avu cu turcii, anume la Dorohoi, la Fălticeni, Botoșani, Baia, Larga. În toate acele lupte turcii au fost bătuți și scoși din pozițiile lor. În iulie, regimentul nostru sa afla staționat la Hârlău, unde s-a măsurat cu turcii, iar în septembrie i-a lovit la Adjud și i-a împins spre Muntenia. În anul următor, 1789, regimentul nostru ajunsese în Pasul Bran, pe unde turcii încercaseră să spargă în Transilvania, dar după bătălia din Valea Muierii și după cea de la Câmpulung, întâmplată în octombrie, au fost constrânși a se retrage spre Dunăre. În mai 1790 aflăm regimentul nostru pe la Turnu sub comanda colonelului baron Craiu, iar în iunie la Giurgiu, unde s-a și petrecut una din faptele cele mai glorioase. Trei batalioane austriece de linie apucaseră a fi împresurate din toate părțile de turci, în pericol de nimicire totală. În acele momente supreme, regimentul Il românesc formându-se în „quadratu oblungu”, sparge printre desimea turcilor, semănând moarte și pieire până ce ajunseră la camarazii săi, cu care, uniți, sfărma liniile inamicului și-l lua la fugă. Cu această ocazie caporalul Ioan Botta, un ostaș ca turnat din bronz, văzând pe căpitanul Zwliach înconjurat de șase turci, se repede asupra-le, ucide, rănește, ia la fugă din ei și scăpă pe căpitan. Pentru acea faptă eroică de la Giurgiu, regimentul fu lăudat, iar sergenții Despotu și Bobu fuseră decorați cu medalia de aur, caporalul Ioan Botta, vice-caporalul Dimitrie Siucea, gregarii Pantelie Holocea și Ioan Spiridonu cu medalia de argint. Puține semne de recunoștință pentru atâta devotament și adevărat eroism; dar nu cumva să uităm că regimentul era românesc. Cu toate acestea, iar și în acele timpuri ici-colea câte un om iubitor de dreptate și scutit de ura națională. S-a văzut, adică în ziarul din Viena, încă la 13 noiembrie 1789, următorul pasaj: „Este de dorit ca regimentul al doilea pedestru românesc de grăniceri din Transilvania să aflu ocazie de a da probe de-ajuns ale virtuții sale războinice, pentru ca în acest caz lumea s-ar convinge, că simbolul *Virtus Romana Rediviva* care s-a dat acestui regiment, este adevărat și nedubitabil simbol al acestei națiuni”.

La testimoniul acesta să reflectăm, ca pe când fu el scris și publicat, împăratul Iosif II se mai afla încă în viață și că numai pe cât a domnit el, a fost permis a se spune adevărul întreg despre români. Peste acestea se poate combina din mai multe fapte ale lui că Iosif care călătorise de câteva ori prin Transilvania și Banat, uneori incognito, începuse a crede că românii în majoritatea lor preponderent ar fi în adevăr descendenți de-ai coloniilor și legiunilor antice, însă degenerați mult prin gangrenoasa înrăurință a imperiului bizantin, afemeiat și destrămat.

După încheierea păcii de la Sâstovo din august 1791, regimentul nostru s-a reîntors în patrie, însă numai pentru un an și câteva luni și cu pierdere de 1218 indivizi, căci atâți din ei au gustat moartea în războiul turcesc și au rămas pe câmpul gloriei militare.

(Continuare în numărul viitor)

DEZBINAREA ÎN BISERICA ROMÂNILOR DIN ARDEAL ȘI UNGARIA (1697-1701)

ALEXANDRU POP¹

*Când vor învăța odată românii, că ei numai cu puteri întrunite pot să
învingă pe inamicii lor...*

Ilarianu A. P., *Istoria Românilor din Dacia Superioară*

INTRODUCERE

Timpul când românii au primit creștinismul este necunoscut. În secolul al X-lea, însă, au avut ierarhia lor de rit grecesc atârănătoare de patriarhul de Constantinopole.

Regii Ungariei prin legăturile ce le aveau cu scaunul papal din Roma, se năzuiau de a aduce la sânul bisericii catolice popoarele răpite prin fatala dezbinare dintre Roma și Constantinopole.

Românii, însă, fiind de mai înainte dedați cu ritul și disciplina bisericii grecești, nu numai că n-au voit să primească catolicismul, ci din contră, pe mulți dintre unguri și alte naționalități, i-au făcut să primească Sfintele Taine de la preoții neuniți, de ritul grecesc.

În secolul al XIII-lea, românii din Ardeal au avut mai multe episcopii de ritul grecesc. Documente despre ele nu avem, dar cred că nu e o greșală a susține că ele au existat pe baza documentelor ce le aflăm în veacurile următoare.

În *Istoria bizantină*, ediția venețiană, pentru seria tronurilor mitropolitane în secolul al XIV-lea, se citesc următoarele: În Ungro-Vlahia sunt doi mitropoliți, dintre care unul ține locul celui din Nicomidia și se numește Exarhul a toată Ungaria și al plaiurilor (acesta este cel din București în Țara Românească); iar celălalt se numește Mitropolitul părților Ungro-Vlahiei și cuprinde locul celui

¹ **Alexandru Pop**, *Desbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria 1697-1701*, București, „Cartea Românească” – Societate Anonimă, 1921, pp. 5-16. Am încercat, cât mi-am permis, actualizarea vocabularului la cerințele de astăzi. Totodată am considerat necesar publicarea acestei istorii care este, din păcate, prea puțin cunoscută. Notele ce urmează fac parte din lucrarea originală păstrându-le așa cum au fost scrise de autor.

Amasen care era înainte de asta, câțiva ani, Mitropolitul din Alba-Iulia, iar astăzi episcopatul din Făgăraș și altul în Moldova sau Valahia neagră (cel din Iași).

Așadar, în Transilvania și Ungaria a fost un singur Arhiepiscop și Mitropolit în Alba-Iulia (Bălgrad), care, mai târziu, a fost sub Exarhatul celui din Țara Românească până la unire în 1697.

Sufraganii acestui mitropolit din Bălgrad nu se știu anume fiindcă acele episcopii s-au desființat cu mult mai înainte de unire; dar cu toate acestea ne sunt cunoscute, sau din titulatura Mitropoliților, sau din documente și diplome, următoarele episcopii:

1. Beiuș, în Ungaria;
2. Bistrița, în Transilvania;
3. Făgăraș, în Transilvania;
4. Feleacu, în Transilvania, lângă Cluj;
5. Galați, în Transilvania, lângă Făgăraș;
6. Gioagiu de Sus, în Transilvania;
7. Maramureș, în Ungaria;
8. Mureșiana, în Ungaria (la Cenade);
9. Oradea-Mare, în Ungaria;
10. Sătmarul, în Ungaria;
11. Silvașu, în Transilvania, lângă Hațeg;
12. Vadu, în Ungaria.

Acestea sunt episcopiile românești sufragane Mitropolitului din Bălgrad (Alba-Iulia).

Șirul Arhiepiscopilor din Bălgrad de la începutul lor până la unire nu-l avem complet.

REFORMA

Pe la începutul secolului al XVI-lea, Ungaria fiind slăbită prin pierderea de la Mohacs (1526), se desfac legăturile între ea și Transilvania.

Transilvania e stăpânită de principii ei proprii (1538-1696) și Ungaria se împarte între Austria și Turcia.

Tot în acest timp biserica catolică pierduse mult din puterea ei morală prin marele abuzuri din partea clerului.

Arunci, Martin Luther (1517) începe lupta pentru reformă și la 1530, în dieta de la Augsburg, învățăturile lui devin doctrinele unei secte formate din catolici; o confesiune numită *agustană* sau *luterană*.

Curând se începe o ceartă între reformați pentru doctrinele noi, din care ceartă Ulrich Zwingli, din Elveția, pune bazele unei noi confesiuni numită *elvetica* sau *calvină*.

Acești reformați se dezbină și mai mult; și din doctrina despre Sfânta Treime, se naște confesiunea numită *unitară*.

Catolicismul din Ungaria și Transilvania n-a fost scutit de aceste reformațiuni, fiindcă, după ce acesta a fost zdravăn izbit, se oprește ca să surpe și o parte din biserica greco-orientală a românilor din Ardeal.

Doctrinile lui Luther au fost aduse și propagate în Transilvania, mai întâi de sașii din Sibiu, care pe la 1529 adoptară toate doctrinele reformațiunii, iar pe preoții și călugării catolici îi scoaseră din mijlocul lor.

Până la 1542 sașii, toți, devin luterani și, astfel, au rămas până astăzi.

Pe când luteranismul făcea mari progrese între sași, maghiarii adoptară doctrinele lui Ion Calvin, ca și confesiune a lor națională, precum cea luterană, confesiunea sașilor.

Maghiarii și sașii scot limba latină din biserică, înlocuind-o, fiecare națiune cu limba sa națională, atât în rit cât și în toate afacerile lor bisericești.

Confesiunea catolică se mai ținea numai ici-colea, în câte o familie aristocrată și în o parte a secuilor.

Maghiarii și sașii, separați de biserica catolică, fiind în majoritate, hotărâsc în dieta ținută la Cluj (1556) desființarea vechii episcopii romano-catolice, numită a Transilvaniei, cu reședința în Alba-Iulia; declară confesiunile lor ca religii de stat, secularizează averile bisericești, ale episcopiei, ale capitulelor și ale mănăstirilor, pe care le împart familiilor aristocrate din țară.

În dieta de la 1570 se recunoaște și confesiunea unitarilor ca religie de stat și, aceste trei confesiuni încep, în unire, a lucra contra românilor, ca să-i facă să părăsească vechea lor religie ortodoxă și să-i atragă la calvinism.

De aici înainte, în dieta din Ardeal, mereu se fabrică legi care atacă drepturile politice și religioase ale românilor.

Prozelitismul calvinesc între români și urmările lui

Pe când Reforma începe a prinde rădăcini între sași și unguri, în Transilvania și o parte a Ungariei până la Tisa, începe domnia principilor ei proprii (1538-1696).

Sub principii proprii (veacul XVI și XVII) prozelitismul religios a fost atât de puternic încât a dezbinat pe unguri în patru confesiuni și a dat naștere multor vărsări de sânge. În timpul acela, prozelitismul religios a avut pentru poporul român din Transilvania, Ungaria și Banat urmările cele mai funeste.

Dreptul de reprezentare mărginit de mai înainte la trei națiuni: maghiarii, secuii și sașii, acum se dezbină în patru partide religioase: catolică, calvină, luterană și unitară, toate egal îndreptățite și recunoscute printr-o lege specială.

Dintre aceste partide religioase, cea mai numeroasă și mai puternică, care ajunge partida predominantă, era partida calvină. Ea avea în fruntea ei nobilimea și principele țării.

Precum voiau mai înainte catolicii, așa voiesc acum calvinii să atragă pe români, poporul cel mai numeros, la confesiunea calvinească. La acest plan al lor, neputând ajunge pe o cale pașnică, au început a și-l manifesta mai cu seamă în dieta țării, prin fabricarea unor articole de legi care atacă atât drepturile politice cât și pe cele religioase ale românilor.

Din seria cea lungă a acestor legi, voi înșira aici numai pe cele mai neumane, din care se va putea înțelege situația de atunci a bisericii ortodoxe:

În dieta din 30 noiembrie 1566, ținută la Sibiu, prin art. 36, s-a decretat exterminarea tuturor învățăturilor despre religie, câte ar fi contra doctrinelor luterane și calvine, ca tot atâtea eresuri. Biserica română e tratată ca idolatră, dogmele și ritul ei, ca eresuri. Poporul românesc i s-a impus un popă anume George, ca episcop, superintendent calvinesc. Prin art. 37 al aceleiași diete se decretează: „că acei care ar fi în contra deciziunii de a extermina religia orientală, să stea la discută din biblie cu episcopul George și dacă n-ar voi a se întoarce la religie cea adevărată (cea calvină) unii ca aceea, fie episcopi românești, popi sau călugări, să fie scoși din țară. Tot poporul să asculte numai de episcopul George și de popii pe care îi alege el, iar cine ar turbura pe aceștia, să fie tratați ca trădători”.

Iată ce ne spune în privința aceasta și P. Bod. „Că cuvântul lui Dumnezeu să se predice liber pretutindeni, idolatria inamică virtuții dumnezeiești să se dezrădăcineze mai ales între români, ai căror conducători orbi, pe orbi conduc, atât pe sine cât și plebea mizeră o duc în groapă”.

În art. 13 din 6 ianuarie 1568 aflăm clerul românesc denunțat de dietă principelui țării, că n-ar fi suferind pe episcopul calvinesc și n-ar fi ascultând de învățăturile lui, că s-ar fi ținând de legea cea veche, prin urmare, că ar fi de pedeșit.

Articolul 20 din 1569 în dieta de la Turda decretează ca românii căsătoriți care au trecut la legea calvinească să dea popilor calvini câte o claie de grâu.

De aici se vede, că la începutul perioadei întâi a reformei, au trecut mulți români la calvinism, deoarece guvernul le-a dat preoți și episcopi calvinești. Aceasta se vede și din hotărârea luată în dieta de la 26 aprilie 1577, unde spune că până în acel timp, au trecut foarte mulți din poporul român la confesiunea calvinească, s-au abătut de la credința grecească și ascultă cuvântul lui Dumnezeu în limba lor maternă. Iar după ce superintendentul lor a repausat, noi decretăm ca să-și aleagă din sânul lor superintendent pentru ca predicarea cuvântului lui Dumnezeu între ei să nu înceteze; ci mai vârtos, să facă progrese.

Sub Ștefan Bathori, 1571-1576, se crează colecțiunea de legi: *Approbatæ constitutiones regni Transilvaniae*.

Dispozițiunile cuprinse în această colecțiune de legi ne prezintă destul de lămurit starea apăsătoare la care ajunseră românii pe acel timp. Ce legi ar putea fi mai tiranice ca: *românii să fie ținuți în sclavie desăvârșită, ei să fie în țară numai tolerați și chiar aceasta numai cât timp vor afla cu cale principii și nobilii*.

Și până atunci vor fi îndatorați să plătească tot felul de zecimi, căci nu merită o tratare mai bună, cu atât mai puțin vreo grație.

Cu lățirea învățăturilor unitare, la 1573, națiunile din Ardeal: ungurii, secuii și sașii declară dimpreună cu principele, ca religii recepte ale țării numai pe cea romană-catolică, reformată, luterană și unitară. La 1575 apare o nouă lege prin care religiea credincioșilor greco-orientali și a jidovilor le numesc *neprimite-tolate*.

În altă lege decretează, că deși națiunea română nu e recunoscută între state în această țară și nici religiea ei nu e primită, totuși va fi suferită „propter regni emolumentum” și mai departe, dar preoții ei trebuie să țină următoarele puncte:

1. Ei pot cere de la principe, pe acela de episcop, în persoana căruia se vor uni toate voturile preoților și pe care principele, dacă îl află de demn, poate să-l recunoască, cerându-i credință către principe spre binele țării și spre alte lucruri folositoare.

2. Episcopii, seniorii și preoții valahi, în timpul vizitațiunilor lor, să nu se amestece în oficiul autorităților lumești, să nu stoarcă nimic de la săraci, să nu ia și să nu împlinească decizii în afacerile lumești, ci să viziteze pe preoții, clericii, bisericile și cimitirile lor, să căsătorească sau despartă conform obiceiurilor lor, să îndrepteze serviciile și obligămintele îndatorate față de biserică și în genere, numai ce privește relațiile și servitori bisericești și anume aceasta în sensul deciziunilor țării; de pedepse lumești și de încasări de taxe, să se ferească.

Din aceste legi se vede că puterea legislativă a țării a început a se amesteca în afacerile disciplinare ale bisericii ortodoxe.

Dieta din 1588 decretează că episcopii ortodoxi să nu facă vizitațiunea canonică fără știrea domnilor feudali. Prin dieta din 1593, mitropoliții românilor sunt supuși prefecților și sub-prefecților, cărora li de dăte putere de a destitui, după plac, pe protopopii românești; iar pe preoți, a-i pedepsi oricum ar afla de bine.

Dieta din 1600 hotărăște că niciun popă românesc să nu mai intre în această țară din Țările Române și călugării să fie proscriși din toată țara. Goanele săvârșite de calvinii în cursul secolului al XVI-lea s-au continuat în tot veacul al XVII-lea. Articolele de legi ostile se înnoiesc mereu, această religie și biserică este declarată numai de suferită în țară până la 1847.

Prin legile din anii 1639, 1640, 1646 codificate în Approb. P. I. Tit. VIII, art. 4, dreptul matrimonial al bisericii Răsăritului, e casat și scos din biserică românească; iar în locul lui, se pun alte decizii luate de către dietele cu majoritate calvinească. Arhierilor li se impune, prin forță, legi cu procedură străină în cauze matrimoniale. Mitropoliții și episcopii sunt degradați a fi executorii voinței prefecților și subprefecților, cărora li se dăte puterea de a destitui pe protopopii românești, iar pe popi, a-i pedepsi, după cum vor afla ei cu cale.

Prin art. 5 al dietei din 1642, episcopii români sunt opriți sub pedeapsa degradării, ca să nu cuteze a hirotoni fiii de iobagi, iar pe cei hirotoniți, să-i degradeze și îndată să-i restituie proprietarilor, dacă vrea, ca el însuși să nu fie degradat.

Din aceste hotărâri ale dietei se poate vedea starea cea critică în care ajunsese poporul românesc din punct de vedere politic, social și religios.

Răul cel mai mare sta în aceea că în tot timpul acestor apăsări, partea cea mai mare dintre nobilii români, care până aici erau credincioși bisericii ortodoxe orientale și prin aceasta națiunii lor, încep a trece la calvinism¹ se desfac de corpul națiunii, se maghiarizează și-și ridică armele contra confesionalilor și conaționalilor lor.

Poporul român chiar, ca să poată scăpa de starea cea apăsătoare și înjositoare, nu are alt mijloc de scăpare decât desfacerea de biserică ortodoxă și trecerea la calvinism. Pentru cei ce treceau la calvinism, se puneau în vedere mari favoruri, de care se bucura națiunea și biserică

¹ **Șincai**, *Cronica Românilor*, a. 1648, ne dă ținuturile românești trecute la calvinism: Alămor, Orăștie, Hațeg, Uniedora (Hunedoara, s. n.), Ilial, Chiriș și trei protopopiate din țara Oltului și vlădicului românesc numai atâta autoritate și credință i se dă, câtă îi va lăsa domnul episcop cel pravoslavnic unguresc.

calvină; iar cei care nu voiau să-și părăsească religiunea strămoșească, se pedepseau fără cruțare și nu erau mai bine tratați ca sclavii... Nici chiar preoții nu erau scutiți de iobăgie, fiind parte mare fii de iobagi, erau datori să suporte tot felul de sarcini și tot soiul de datorii iobăgești și nu li era iertat a ocupa altă parohie, fără consimțământul domnului pământesc¹.

Starea cea mai deplorabilă a bisericii ardelenice de sub principii indigeni, ni se înfățișează în diploma lui George Rakoczi din 10 octombrie 1643, prin care întărește de episcop pe Simion Ștefan, acordându-i numai atâta jurisdicțiune câtă i-ar permite superintendentul calvinesc.

Această diplomă cuprinde 15 puncte din care se poate vedea cât de mare este despotismul și subjugarea în care se afla Biserica Ortodoxă și anume:

Mitropolitul este obligat să nu se opună românilor acelora care ar trece la legea calvină; să primească catehismul calvinesc și să învețe după el, să țină în fiecare an sinod, însă atât el cât și protopopii să nu cuteze a aduce la îndeplinire deciziunile sinodale, fără autorizarea episcopului calvinesc; să nu depună din serviciu vreun protopop, fără știrea superintendentului; să ceară în toate afacerile principale, sfatul episcopului calvinesc și să nu facă vreo funcțiune fără porunca lui.

Aceste 15 puncte din diploma lui George Rakoczi sunt confirmate mai târziu de către Apafi prin diploma de la 20 februarie 1669, dată în Alba-Iulia și mai adaugă alte 4 puncte.

Toate aceste puncte trebuiau bine observate de mitropolit, seniori protopopi și ceilalți păstori sufletești ai bisericii române.

Sub Apafi, între anii 1679-1688, nu numai că s-au impus contribuțiuni foarte grele pe popii românești, dar s-au și casat o ulțime de diplome nobilitare ale familiilor române.

Tot sub Apafi I se mai face o colecțiune de legi, ieșite între anii 1654-1669, anume *Compilatae constitutiones Transilvaniae et Partium Hungariae eidem adnexarum*, care cuprind unele legi imposibile ca: exterminarea totală a poporului românesc din Ardeal, desființarea bisericii răsăritene, etc.

Starea bisericii ortodoxe din timpurile acelea se poate rezuma în următoarele: autonomia bisericii nu există decât numai cu numele. Mitropolitul și sinodul despuiați de drepturile lor erau supuși superintendentului calvin, care purta și titlul de episcop român.

Sinodul nu se putea aduna fără știrea și învoirea superintendentului și toate actele trebuiau autorizate de dânsul; fără autorizarea lui, nu se puteau executa.

Superintendentul își arogă dreptul de a controla sinodul și consistoriul, și mitropolitul nu se putea opune, fiindcă cea mai mică nesupunere, aducea cu sine depunerea din scaunul de arhieru, închisoarea și maltratarea, cum s-au întâmplat mitropolitului Ilie Orest (Forest), lui Danil și lui Sava Brancovici.

După moartea mitropolitului Giorgiu Bradi (1639), românii aleg de mitropolit pe Ilie Orest (Forest). Acesta, ca un apărător zelos al religiunii sale, lepădă din biserică cărțile tipărite de calvini pe seama românilor, pline de învățături contrare credinței ortodoxe – și mai ales catehismul cel reformat, tipărit pe timpul predecesorului său, - ca să oprească pe români de la trecerea la

¹ Abia Gabriel Bethlen prin diploma din 9 martie 1609, scutește preoțimea română ortodoxă de unele sarcini și servicii iobăgești și le dă voie a se permuta din o parohie în alta. Din când în când se mai amintesc unele legi scutitoare pentru români, dar ele n-au fost niciodată executate. Tidler, l. c., p. 5.

calvinism. Aceste urmări ale lui înfuriară pe calvini și porniră intrigi în contra mitropolitului, atraseră o mulțime de preoți în partea lor, inventară fel de fel de pări în contra lui; strânsesă la anul 1643 un sinod general la Alba-Iulia, unde depuseră pe Ilie Orest din mitropolit; îl lipsiră de preoție și-l deteă în mâinile magistratului ca să-l pedepsească.

Tot în acel an, Sinodul alese de mitropolit pe Ștefan II, Simion și principele George Rakoczi I, îl întări în 10 octombrie 1643, sub condițiunile cele mai umilitoare. În această diplomă de întărire sunt cuprinse cele 15 puncte amintite mai sus.

Privind această diplomă, nu ne putem mira destul, cum un principe calvinesc cutează fără rușine a numi ortodox, cum își poate atribui dreptul de a prescrie dogme și disciplini bisericești unei biserici întemeiate pe canoanele sinoadelor universale ale creștinilor.

Cu mitropolitul Ilie Orest (Forest) au început calvinii a depune pe mitropolii românești și acest despotism a urmat până la unirea cu biserica Romei. Când vreun mitropolit nu lucra după placul calvinilor și voia să-și apere biserica cu dogmele și canoanele răsăritului, era sau depus, sau silit să-și părăsească Mitropolia. Așa, murind mitropolitul Ștefan la anul 1651, îi urmează Daniel, care, după un timp scurt, la 1656, părăsește Transilvania și trece în Muntenia. Fuga lui Daniel din Transilvania în Muntenia, n-a putut avea altă cauză decât persecuțiile calvinești.

La 1656 s-a ales mitropolit Sava Brancovici¹ întărit de principele George II Rakoczi prin diploma din Cluj-Mănăstur la 28 decembrie 1656.

Sava Brancovici a fost unul din mitropolii cei mai însemnați și care merită a fi numărat între sfinți. El nu cruță niciun mijloc de a ridica biserica românească și de a ușura starea preoților. Prin luptele între Rakoczi II și Acațiu Barcsai, turcii și tătarii năvăliră în țara Ardealului (1658), pustiiră țara cu foc și sabie, stricară cetatea Alba-Iulia și cu dânsa și reședința Mitropoliei. Sava mângâie pe nenorociți cu vorba și cu fapta. Prin stăruințele lui, Acațiu Barcsai dă un privilegiu (1659), prin care preoții români se scutesc de toate dările. Rakoczi se scoală iarăși contra lui Barcsai la 1660, din care cauză o nouă invazie a turcilor pradă țara și mai înfricoșat, 4000 de transilvăneni au fost prinși și tot atâtea capete tăiate la Adrianopole. Rakoczi moare rănit la 1660, Barcsai e omorât de Ioan Kemenyi. Kemenyi e omorât în fugă de caii turcilor la 1662 și Mihail Apafi, cel mai mare vrăjmaș al religiei românilor, e trimis de domn de către turci. Sava căută toate mijloacele ca să-l îmblânzească și dobândi de la dânsul un privilegiu (1663), prin care se scutesc preoții români de a plăti zecimi la vinuri și la 1673, un alt privilegiu, prin care se scutesc preoții de zecimi din toate averile lor. Pentru restaurarea reședinței mitropolitului, stricată de turci și tătarii, plecă Sava în Rusia și adună bani de la credeincioși, dar din cauza zelului său cel religios, își face mari inamici pe calvini și mai vârtos pe episcopul lor Mihail Tofeo, care porni intrigă în contra lui Sava. Principele Apafi ordonă la 1680 să se adune sinod pentru pările făcute de calvini asupra mitropolitului român. Predicatorul calvin, Ion Veresmarti ținu președinția; Sava se aduse înaintea lui și episcopul calvinesc calcă la mijloc ca acuzator. Sinodul cel comandat și amenințat de calvini, află pe mitropolit vinovat și după stăruințele acuzatorilor, îl depun din dregătoria de episcop, și Apafi, îl închide în castelul său de la Blaj.

¹ Vrednic de însemnat este că la alegerea lui Sava (în condica sfântă a Mitropoliei din București) se află scris și fostul mitropolit al Transilvaniei, Daniel ca alegător. – Magazin istoric, Tom. III, p. 266, nota.

Tot în acest an, s-a ales mitropolit de către Sinod, Iosef ieromonahul și s-a trimis în Țara Românească să se hirotonească. Sava rămase tot la închisoare și a suferit bătăile și chinurile cele mai grozave din partea tiranului Apafi.

Se vede că partizanii și prietenii lui Sava se adresați către principele Munteniei Șerban Cantacuzin pentru eliberarea și restituirea lui și că Șerban scrisese lui Constantin Brâncoveanu, plenipotențiarul lui la Constantinople, ca acesta să mijlocească la curatorii Transilvaniei, care se aflau la Poartă, ca să-l restabilească pe scaunul Mitropoliei. Acești curatori însă nu putură să răstoarne pe Apafi și guvernul său cel tiranic. Mitropolitul suferi chinuri și, din Blaj, a fost dus la Vinți și acolo în biserică, înaintea publicului, a fost dezbrăcat de veșmintele arhieresti în formă de despreoție și după aceea aruncat iar în închisoare, de unde era scos în toate vinerile și bătut cu toiage până la moarte. Așa se sfârșește acest martir al credinței ortodoxe.

De aici înainte, pentru calvini, schimbările mitropolilor au fost foarte dese. Mitropolitul Iosif muri la 1682 și în locul lui se hirotonește Ioasaf, la 1 aprilie 1682. Acesta, iar, nu păstori mult și murind face loc lui Sava II (1684), iar acesta, lui Varlaam (1687), după care urmează Teofil la 18 septembrie 1693.

Această repede mutare a lor, 6 mitropoliți în 13 ani, ne dă o vie dovadă despre nesiguranța vieții lor, sub influența calvină.

În timpul domniei lui Apafi I, biserica română își pierduse toată autonomia ce o avusese, calvinii erau stăpâni peste biserică și persoanele bisericești. Administrau biserica cum voiau, depunând și punând de mitropolit pe cine le conveneau. În timpul acesta, o mare parte a preoției trecuse la calvinism, unii de voie, iar alții fără voie.

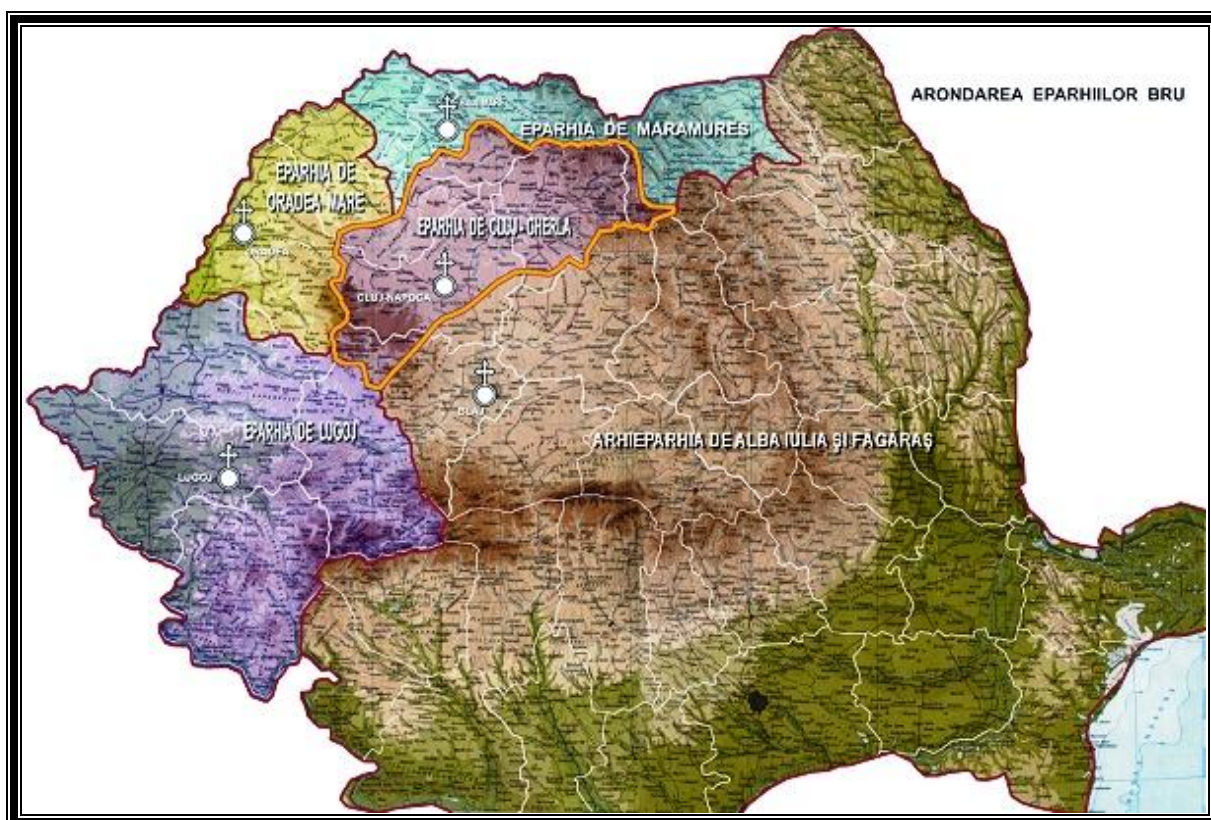
Cum a fost această trecere a românilor la calvinism, e greu de priceput. Poate că unii preoți și protopopi să fi recunoscut sau să fi trecut la calvinism și în unele puncte să fi admis ceea ce admiteau calvinii, pentru a se bucura de drepturile și privilegiile preoților calvini. Poporul românesc nu s-a calvinizat, și-a păstrat credința lui strămoșească, cum o avea de veacuri și cum o păstrează și acum, fie ortodox sau unit. Pe poporul român poate să-l despoaie cineva de ce are mai scump, dar de credința în Dumnezeu lui, nu se leapădă până la moarte. Calvinii credeau, precum au crezut și romano-catolici, că pe timpul și pe încetul au să-i câștige, dar românii tot cu obiceiurile și dogmele lui a rămas, ținând la ele mai mult decât oricare altă națiune.

Petru Maior, cu drept cuvânt, se plânge că în lume o religie nu a putut să fie așa de batjocorită, ca cea orientală din Ardeal.

(Continuare în numărul viitor)

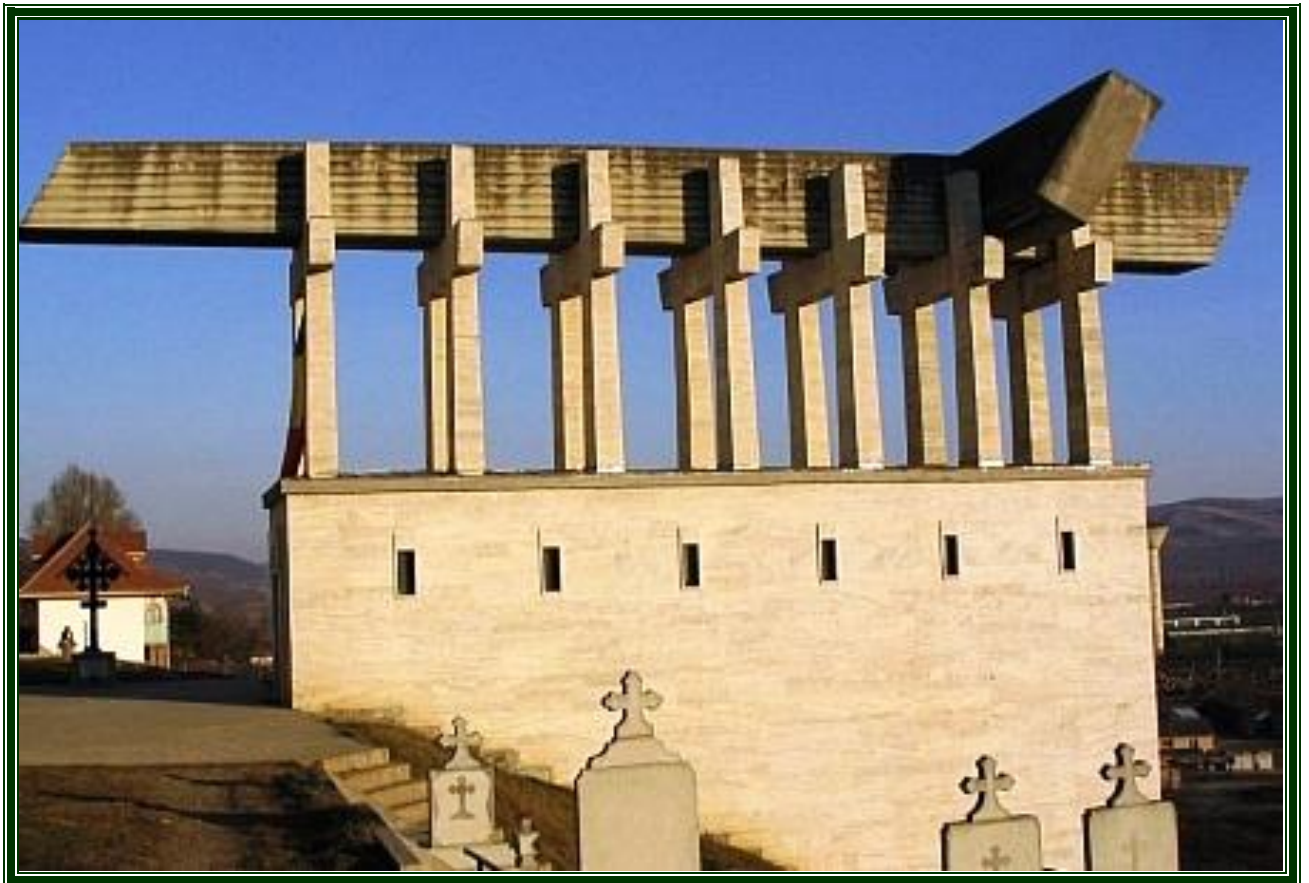

Provincia mitropolitană de Făgăraș și Alba Iulia în anul 1909 : 1. Arhiepiscopia de Făgăraș și Alba-Iulia (cu sediul la Blaj), 2. Episcopia de Lugoj, 3. Episcopia de Oradea Mare și 4. Episcopia de Gherla.

Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică este o Biserică "sui iuris" de tradiție răsăriteană în deplină comuniune cu Scaunul Romei, având rangul de Biserică Arhiepiscopală Majoră. Întâistatatorul ei este Preafericitul Lucian, Arhiepiscop Major de Alba-Iulia și Făgăraș și Mitropolit al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. În componența acestei Biserici intră cinci Eparhii: Arhieparchia de Alba-Iulia și Făgăraș (cu sediul la Blaj, care este și sediul Mitropoliei) și Eparhiile sufragane de Oradea (cu sediul la Oradea), de Cluj-Gherla (cu sediul în Cluj), de Lugoj (cu sediul la Lugoj) și de Maramureș (cu sediul în Baia Mare).

RĂNILE COMUNISMULUI

VIRTUOSUL PREOT ANTON L. BUGA

(1905-1993)

VIRGINIA PUIE (JARDA)

Născut în 1905 la Sângeorz-Băi, preotul canonic Anton L. Buga a fost primul din cei șapte copii ai familiei de țărani, Victoria, născută Mărcuș, și a lui Leon Buga. Crescut cu căldură părintească, urmează școala primară în localitate, apoi, sub îndrumarea unchiului său, profesorul E. Mărcuș, trece la Liceul Grăniceresc din Năsăud, unde obține și diploma de bacalaureat. În același an se înscrie la Facultatea de Teologie Greco-Catolică din Cluj, pe care o absolvă în anul 1927, când se căsătorește cu Silvia, născută Rusu. Fiind hirotonit, este numit preot chiar în parohia din Sângeorz-Băi, unde slujește cu credință și devotament timp de 21 de ani, până în anul de tristă amintire 1948, alături de părintele Chinteoan Aurel.

Este mult iubit și prețuit de enoriașii săi, într-o parohie foarte numeroasă în care aproape toți credincioșii erau greco-catolici. Dar, zorile prigoanei comuniste, a preoților care și-au menținut demnitatea se iveau la orizont. Încă înainte de 1948, preoții erau obligați să rostească în biserici cuvinte de laudă la adresa noii puteri comuniste, deoarece reprezentanții lor, la toate nivelele instituționale, erau persoane de o calitate morală cel puțin îndoielnică. Pentru cei ce nu se supuneau, împotriva lor au început tot felul de șicane. Părintele Anton Buga, cu o ținută morală ireproșabilă, s-a opus acestei practici, refuzând, categoric – așa cum, mai târziu, va refuza și trecerea la ortodoxie – toate fiind împotriva propriilor sale convingeri. Acest refuz, însă, avea mai târziu să-l plătească cu grelele suferințe psihice, dar răsplătit printr-o moralitate și un caracter demn de un preot. Astfel, nu va aplauda fariseic în timpul instructajelor politice lunare ale preoților, pe cei mai cruzi atei: Stalin și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Nu va divulga Securității Taina Spovedaniei, nu va proslăvi în predici sau prin citirea pastoraletelor, a telegramelor și în alte ocazii regimul totalitar, nu va fi părtaș cu indiferență față de dărâmarea bisericilor, mănăstirilor, la anularea educației religioase a tineretului și, la modul ilegal, de „așa-zisa trecere a enoriașilor la ortodoxie”, despre care, martori oculari la nivelul multor parohii, azi, dezvăluie episoade incredibile. În replică, organele represive ale statului comunist au trecut la tot felul de amenințări. Astfel, părintelui Anton i se interzice să mai slujească la Sfântul Altar din biserică. Într-una din zile, un devotat enoriaș, printr-un bileț aruncat în curtea casei parohiale unde locuia, l-a avertizat să dispară cât mai urgent, fiind pe lista celor ce urmau să fie arestați.

VIRGINIA PUIE (JARDA)

În aceeași noapte, cu minim de bagaje, pleacă într-o direcție necunoscută, în împrejurimi, fiind ajutat de devotații săi credincioși.

Ca să nu fie descoperit, se retrage pentru mult timp la rudele și prietenii săi din Cluj, București și, apoi, la Brașov, unde se angajează pe Șantierul Preventoriului T.B.C. După o perioadă de muncă grea este descoperit de securitatea comunistă și arestat. În acest timp, soția preotului, cu cei trei copii minori, nu știau nimic despre dânsul. Pentru a-l găsi, securitatea venea frecvent la locuința sa în plină noapte, cu metodele specifice, insuportabile, de intimidare, dar și în speranța că-l vor surprinde cu familia. Între timp, la parohia greco-catolică din Sângeorz-Băi a fost numit în locul preotului Anton Buga, unul ortodox, Truță, din Moldova. Ca urmare familia preotului greco-catolic a fost obligată să elibereze casa parohială și să se mute în casa proprietate personală din stațiune, dar care era total improprie pentru locuit în anotimpurile friguroase, iar familia Buga nu avea posibilitatea materială transformării ei. A urmat, apoi în 1948, naționalizarea clădirii, cu toate bunurile sale, și în ea se va instala PTTR-ul și CEC-ul stațiunii. Soția Silvia și cei trei copii ai preotului, Virgil, Ovidiu și Matilda, au fost evacuați cu câteva lucruri din casa naționalizată și primiți în casa enoriașului Șteopoaie Maxim și, ulterior, într-o cameră fără sobă și o mică bucătărie a familiei Rusu Ștefan¹.

Neștiind nimic de soarta preotului Anton și cu o situație materială foarte grea plină de lipsuri și privațiuni, soția Silvia, în disperare de cauză, pentru o mică sursă de venit necesară supraviețuirii familiei sale și pe baza unui mare risc, a preparat masa de prânz pentru diferite persoane din stațiune. Dar, după două veri, în urma unor reclamații, a fost prinsă gătind, arestată și condamnată în regim de urgență la doi ani și jumătate de detenție la închisoarea pentru femei Mislea (județul Prahova). Motivul adevărat era politic, deoarece în stațiune, mai găteau masa și alte femei, dar care nu au avut nimic de suferit. La ieșirea din pușcărie, doamna Silvia avea sănătatea zdruncinată și cu moralul foarte scăzut. Între timp, familia a aflat că preotul Anton Buga este arestat, dar nu se știa unde și dacă mai trăiește. După ani, a aflat că a fost acuzat inventiv de securitate, pentru crimă împotriva ordinii sociale a Republicii Populare Române și de spionaj în favoarea S.U.A., adevăratul motiv a fost neacceptarea trecerii la ortodoxie dictată de totalitarism și sprijinită de trădătorii de neam și credință.

La ieșirea din închisoare, cu numai 48 kg. greutate și cu o sănătate precară, părintele a avut domiciliul forțat la Brașov, interzicându-i-se reîntoarcerea la Sângeorz-Băi, pentru a nu incita credincioșii împotriva regimului comunist. Mai târziu, teroarea a slăbit și preotul a găsit un post de administrator la Școala Medicală din Brașov, cu un foarte modest salariu, când se și pensionează. Acest fapt i-a permis, în 1961, reîntoarcerea la Sângeorz-Băi unde, prin vânzarea de pământ din

¹ **Virginia Puie**, *Comunitatea greco-catolică din orașul Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, în perioada comunistă (1948-1989)*, lucrare de licență, Arhiva Facultății de Teologie Greco-Catolică (F.T.G.C.) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Anexă, cuprinde copii după articolul scris de prof. Liviu Gubesh în „Deșteptarea Credinței”, nr. 10 (octombrie), 2000, pp. 10-11.

VIRTUOSUL PREOT ANTON L. BUGA (1905-1993)

zestrea părinților săi, și-a construit o modestă casă, iar la mansardă avea o mică cămăruță, care era locul său de reculegere și rugăciune.

Dar, acum începe o nouă epopee a vieții sale, asemănătoare într-o oarecare măsură cu a domnitorului muntean Constantin Brâncoveanu.

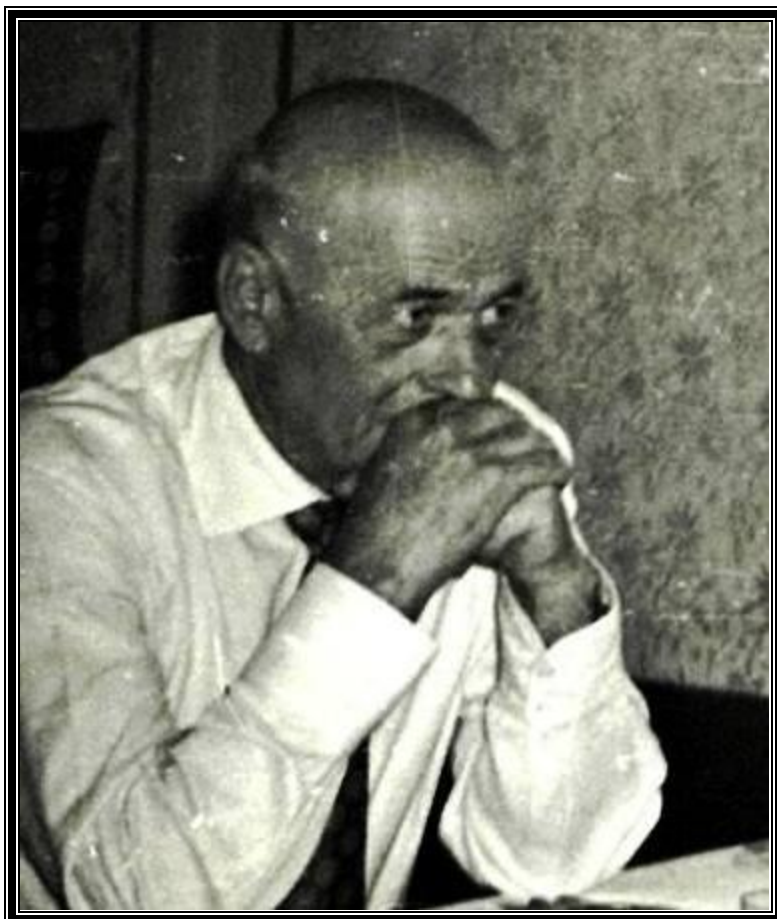
În septembrie 1962, în vârstă de 54 de ani, se stinge din viață, după o grea suferință, la Brașov, unde a fost internată pentru tratament și apoi înmormântată, soția sa Silvia. Acest eveniment constituie o foarte grea lovitură pentru întreaga familie. Preotul Anton Buga se reîntoarce în Sângeorz-Băi în capela sa de la mansarda casei, unde, în fața unui mic altar, în taină, zilnic celebra, în prezența unor persoane de mare încredere, o Sfântă Liturghie. Au trecut anii și au venit evenimentele din decembrie 1989, când apare marea speranță și momentul de libertate și repunerea în drepturile sale sacre și legitime ale Bisericii Române Unite cu Roma, greco-catolică, din țara noastră, cu restituirea patrimoniului său strămoșesc, confiscat de comuniști, în colaborare cu docilul său cult ortodox. Dar, datorită lipsei de reală credință, a neocomunismului atotcuprinzător și a amăgirilor deșarte, toate ne-au convins de adevărata situație a Bisericii Române Unite din Ardeal. Mai mult, când părintele Anton Buga, împreună cu părinții greco-catolici Vranău și Timiș, în 25 martie 1990, de Buna Vestire, au încercat să celebreze o Sfântă Liturghie în curtea bisericești de lemn de peste râu, preotul ortodox Irimia – aruncând cu ignoranță peste bord pilda samariteanului din sfânta Evanghelie – i-au agresat și amenințat cu unii complici ai săi, căci dacă încearcă, le va fi aruncată masa în Someș. Totuși, Sfânta Liturghie s-a celebrat în curtea credinciosului E. Iepurean. Așa s-a mai adăugat, la venerabila sa vârstă de 85 de ani, încă o mare dezamăgire. Totuși, spera și se ruga să vină și vremuri mai bune. A iubit mult Sângeorzul-Băi și oamenii lui, dar copleșit de ani și de mari traume fizice, nu mai putea să lupte pentru drepturile Bisericii și a credincioșilor săi greco-catolici. Ca tată, i s-a prefigurat o nouă și mare lovitură, pe care nu a mai putut-o suporta, l-a doborât pur și simplu, și anume decesul fiului său mai mic, Ovidiu, în ianuarie 1993, la vârsta de 59 de ani, datorită stresului la care a fost supus în decursul vieții sale. După 7 luni, la vârsta de 88 de ani, în 25 iulie, Bunul Dumnezeu l-a chemat la El. Și numai la o lună de zile de la dispariția sa, în 25 august, moare și cel de-al doilea fiu, Virgil. Dar, preotul nu mai trăia ca să fie obligat să o suporte și pe acesta. Venerabilul părinte Anton Buga a rămas în conștiința oamenilor de pe Valea Someșului Mare ca un preot virtuos, modest, sărac, consecvent jurământului său preoțesc, fără să posede averi: vile, autoturisme, obiecte din aur, depozite bancare, excursii și vizite în străinătate, dar cu o credință și spirit de sacrificiu exemplare.

A fost înmormântat acolo unde și-a dorit, alături de țărâna părinților, moșilor și a strămoșilor săi, unde s-a născut, a crescut și a slujit cu evlavie. Factorii de decizie ai „dreptei credințe” nu i-au permis, ca pe ultimul său drum, să-i poposească trupul neînsuflețit în biserica în care a slujit mulți ani și nici măcar să-i fie realizată slujba de înmormântare. Aceasta se va săvârși afară, lângă biserică, în cimitirul unde-și doarme somnul de veci.

Fie-i țărâna ușoară!

VIRGINIA PUIE (JARDA)

Noi, actualii credincioși, evenimentele și exemplele vieții preotului Anton Buga, pentru mulți și pentru multe, ne duc la profunde meditații, reflecții, conclizii și distincții, la ceea ce există într-un cult ce se pretinde național, la fariseismul și realismul cotidian¹.

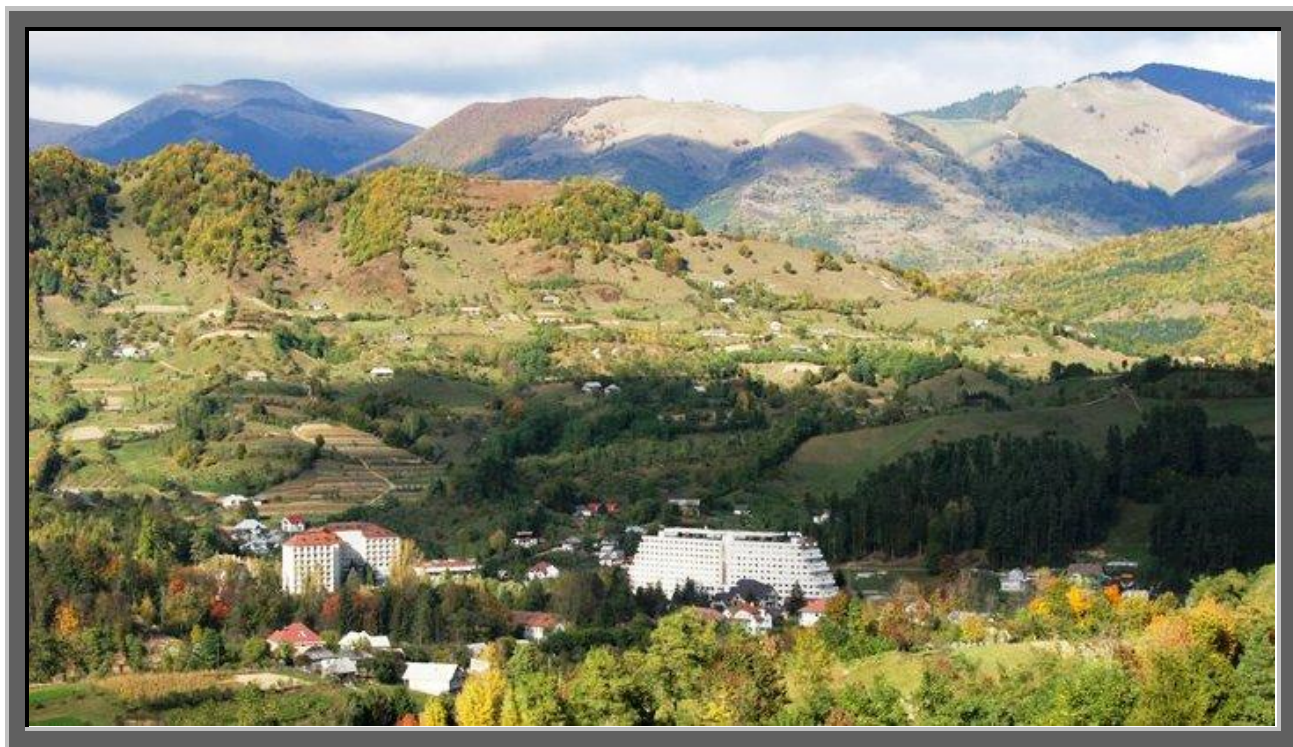

Părintele ANTON L. BUGA

(fotografie din colecția personală a familiei Ignat din Sângeorz-Băi)

¹ *Ibidem*, nr. 11 (noiembrie), 2000, pp. 8-9.

SÂNGEORZENII ÎN ACTUALITATE

ADRIAN OLAR

Un sângeorzan pune osul la reinventarea bicicletei PEGAS!¹

Nu erai om dacă nu a aveai un Pegas înainte de '89! Spre mândria noastră, printre tinerii care reinventează brandul la București, se numără și Adrian Olar, originar din Sângeorz-Băi, care a dezvăluit într-un interviu pentru *Bistriteanul.ro* cum au pornit această afacere de succes și cât de hazliu este să muncești ca pionier șef în Uzinele Pegas! A plecat din Sângeorz Băi, a făcut o facultate la Cluj și una la București, iar de mai bine de un an reinventează istoria bicicletei PEGAS, fiind unul dintre pionierii șefi care au cumpărat marca Pegas de la Uzina Mecanică Tohan și au decis că legendara bicicletă a copilăriei noastre merită readusă la viață. Pentru că producția Pegas a încetat în anii '90, tinerii întreprinzători aflați la prima lor afacere n-au avut nevoie decât de niște formalități notariale și taxele de rigoare, după care au început să comande componentele bicicletei din Taiwan, iar acum le assemblează într-o mică hală a clădirii „Ciclop” din București.

Cum ai ajuns de la Sângeorz-Băi la București – implicat în proiectul Pegas, atât de surprinzător pentru multă lume...?

Din Sângeorz Băi am plecat la facultate în Cluj. După aceea, am plecat din Cluj la o a doua facultate, pentru că auzisem că Bucureștiul este orașul oportunităților. Și așa este! Trebuie să ai în permanență ochii deschiși.

Cât a fost (sau este?) de complicat să resucitați un brand, un simbol al Epocii de Aur..?

Depinde de brand. Pegas s-a resuscitat în mare parte de la sine, doar activându-l puțin. Apoi a venit greul – producția în sine, răspândirea veștii că Pegas a renăscut precum pasărea Phoenix. Investim încă foarte multe sentimente și timp în acest proiect, pentru a-l duce cât mai departe. Nostalgia este atributul exclusiv al bicicletelor Pegas.

¹ **Ioana Bradea**, <http://www.bistriteanul.ro/stima-noastra-si-mandria-un-bistritean-pune-osul-la-reinventarea-bicicletei-pegas>.

Înainte de '89, erai unanim respectat în cartier dacă aveai un Pegas... Crezi c-o să reușiți să recâștigați un asemenea statut pentru bicicletele produse de voi...?

Statutul acesta nu s-a pierdut niciodată. Această bicicletă Pegas a rămas în inimile românilor peste ani. Din contră, nu trebuie recâștigat, ci răspândit cât mai mult în rândul tinerilor sub 25 de ani care nu au prins febra Pegas sau nu-și amintesc foarte multe despre acea perioadă.

Știu vecinii tăi din Sângeorz că ești implicat în acest proiect...? Ar fi posibil sau ar merita să deschideți vreun punct de vânzare în Sângeorz sau în Bistrița...?

Știu și vecinii din Bistrița, Năsăud, Feldru, Maieru și Rodna, cred... Deocamdată nu avem în plan să extindem activitatea în alte orașe din țară pentru că vrem să ne păstrăm titulatura de „*Pegas se obține doar din Atelierele Pegas și trebuie să fii merituos să-l obții*”. Livrăm în toată țara, zilnic, prin servicii de curierat. Pe viitor avem în plan să acaparăm toată România.

Care este rolul tău în Atelierele Pegas...? Aveți parte de o atmosferă hazlie și tovărășească de muncă în echipă...? Sau e doar o impresie a celui care vede lucrurile de departe și în realitate lucrurile sunt chiar serioase...?

Nu avem roluri bine stabilite – fiecare lucrăm cu maxim de profesionalism să contaminăm cât mai mult poporul cu febra Pegas. Cât despre atmosferă, dacă v-ați uitat vreodată la *Orange County Choppers* pe Discovery – așa este atmosfera și la noi. Ne certăm dimineața, la prânz și joia, apoi ne distrăm de propriile greșeli, bem bere seara, suntem foarte normali. Chiar ne gândim să facem un reality show pentru asta.

Cum a primit publicul inițiativa voastră...? V-ați lovit și de reacții negative, de indivizi care să vă acuze de nostalgii inutile sau alte cele...?

Aici sunt două categorii de reacții – nostalgie soldată cu lacrimi și cu depănare de amintiri și o altă reacție mai puțin plăcută – a acelor oameni care nu mai cred în renașterea Pegas și spun că nu mai e ce era odată... De cele mai multe ori, când oamenii intră în Atelierele Pegas, nici măcar nu salută pentru că sunt ocupați cu readucerea aminte a copilăriei...

Care este partea cea mai dificilă a proiectului...? Vânzarea, producția, marketingul sau poate altele, nevăzute...?

Nu există parte dificilă atâta timp cât faci cu drag ceea ce faci. Vânzarea este dictată de nostalgie în mare parte, adică vine aproape de la sine. Design-ul, producția și asamblarea se fac cu lacrimi de bucurie, iar strategiile de marketing sunt bine-puse la punct de profesioniștii din echipa noastră.

Am citit că inițiatorii proiectului (Andrei Botescu și Alexandru Manda) au avut biciclete Pegas în copilărie... Tu te-ai bucurat de așa ceva...?

Da, într-adevăr ei sunt inițiatorii. Totul a pornit de la vânzarea unei biciclete Pegas de către Alexandru, lui Andrei. După câteva zile i-a fost furată bicicleta lui Andrei... Mai cumpăra de unde nu-i...! De aici a pornit noua istorie Pegas. Toți copiii cuminți au avut un Pegas. Eu m-am bucurat de o bicicletă Pegas Kent pe care am primit-o cadou de la fratele meu mai mare, nu neapărat pentru că am luat premiul întâi. Pe această bicicletă îmi amintesc că plimbam pe șaua cea lungă cele mai frumoase fete din curtea blocului.

Sunt șanse să vă îmbogățiți dintr-un asemenea proiect...? Cum merg vânzările...? Cumpără românii efectiv sau doar se extaziază ca la reclamele vechi dinainte de 89...?

Deja ne-am îmbogățit. Sufletește! Atâta timp cât nu aducem bani de acasă, ne îmbogățim încet dar sigur. Cumpără nu doar românii, culmea! Ne bucurăm de notorietate și în afara României, datorită românilor plecați în toată Europa, care își cumpără Pegas și apoi sunt observate de străini.

Cât de departe v-ați dori să ajungeți cu proiectul Pegas...?

I-am făcut o promisiune căluțului înaripat Pegas: că nu-l vom mai lăsa să moară niciodată.

Ați reușit să puneți la punct modelul acela teribil de Pegas Derdeluș...?

Avem deja câteva proiecte îndrăznețe legate de sania Pegas Derdeluș. Sperăm ca la anul să anunțăm oficial producția și lansarea acestui model de sanie. Vă spun și un secret – avem de gând să lansăm și o tricicletă Pegas și o trotinetă Pegas...! Dar să nu mai spuneți nimănui....!

Sebastian Olar:

„Am învățat publicitate când am început să lucrez”

***Cum se învață meseria de publicitar? La școală sau pe „ogorul” publicităţii?
Îţi trebuie diplome şi certificate de calificare sau pur şi simplu dorinţa de a învăţa?
Trebuie să fii tobă de carte sau să fi căzut în „butoiul cu talent”? Să transpiri
muncind sau să furi meseria de la cei mai bătrâni? Citiţi opiniile unor tineri care au
reuşit în publicitate. Veţi avea ce învăţa!***

Forbes: Cum ai învățat publicitate: în agenție, la locul de muncă, ai urmat o școală de specialitate, din cărți, ai avut vreun profesor?

Sebastian Olar: Învăț publicitate de la tanti care vinde flori în Apărătorii Patriei. „Nu e scump!”, zice ea zâmbitoare. Disruptive, mă gândesc. Am tot încercat să strecor replica asta printr-un headline, dar încă n-am reușit să-l vând: „Ia-ți un smartphone de la Vodafone. Nu e scump.” Mie mi s-ar părea haios. Învăț comunicare de la turcul care are „My Way”, magazinul de sandvișuri, când îl ascult cu cât drag povestește cum s-a trezit la ora două și a fierț vita toată noaptea. Așa o fi sau nu, povestea e frumoasă și mâncarea e bună. Așa că nici nu vreau să știu adevărul. Îmi exersezi persuasiunea când încerc să-i conving pe colegii de departament să cumpărăm pizza de la Fabio sau să-și ia un parfum gurmand de la Elysée Concept sau să se uite la un film care mi-a plăcut. Și atunci îmi dau seama cât de grea e meseria asta. Dacă e atât de greu să-mi conving un prieten că pizza Fabio chiar e bună, cât de greu o fi pentru ei să convingă niște oameni total străini? Dar n-am făcut eu bine - trebuia să-mi cumpăr pur și simplu o pizza cu mozzarella de bivoliță, prosciutto și busuioc verde, care să înceapă să miroasă prin departament și să-i fac să se roage să le dau și lor să guste. Așa merită! Manipulați, ispitiți, făcuți să își dorească pizza Fabio, făcuți să simtă că sunt lăsați pe dinafară, dacă nu cumpără pizza Fabio. Răzbunare! Foarte mult învăț împreună cu Arpi, colegul meu de echipă, din campaniile care nu ne ies. Adică majoritatea. Îmi testez poveștile și abilitățile de povestitor pe Facebook și în departament. Uite, asta e ultima: „Ca să știți cu cine stați de vorbă. Vineri seara am cumpărat acest flyer Summer Well cu 100 de lei. Da, flyer. M-am întâlnit cu George, un tip de pe Internet, am scos bani de pe card și i-am dat. Long story short: mi-am dat seama că-i doar un pliant (folosindu-mi intelectul ascuțit), l-am sunat, a zis că îi pare rău și că vrea să ne întâlnim să îmi dea banii înapoi. Așa că ne-am întâlnit și mi i-a dat. Prost să fii, noroc să ai. Sa bem în cinstea lui George, țeparul involuntar.” Cea mai puțină publicitate am învățat-o în școală. Adică la masterat. Am început să învăț publicitate când am început să lucrez. Am avut și norocul să dau la Vitrina, prima mea agenție, de Călin, un director de creație foarte talentat și răbdător, pedagog înnăscut. Am mai învățat multe și la Școala ADC*RO, școală de concept.

Forbes: Există o vorbă (veche): „Meseria se fură, nu se învață”. Este valabil acest proverb în publicitate?

Sebastian Olar: Este foarte valabil. Mai era și vorba lui Picasso: „Good artists copy, great artists steal”. La Școala ADC, că tot vorbeam de ea, am furat de la meseriași. Pentru că acolo predau doar oameni care profesează, nu teoreticieni. Și furi mult

consumând publicitate bună, deconstruind-o. E neapărat să faci asta măcar o vreme. Că nu o mai urmărești cum o urmărește mama sau bunică-mea, o vezi prin lentila omului de profesie, îi faci *reverse engineering*.

Forbes: Care este sprijinul agenției sau rețelei din care faci parte în așa-numita perfecționare profesională?

Sebastian Olar: Mai am multe de învățat de la oamenii din McCann, că altfel nu aș mai fi rămas aici¹.

¹ <http://www.forbes.ro/Sebastian-olar-am-invatat-publicitate-cand-am-inceput-sa-lucrez>.

Autorii:

BARÎȚIU GEORGE, uneori scris *Gheorghe Barițiu*, (n. 4 iunie 1812, Jucu de Jos, comitatul Cluj - d. 2 mai 1893, Sibiu) a fost un istoric și publicist român transilvănean, întemeietorul presei românești din Transilvania. În anul 1838 a întemeiat la Brașov *Gazeta de Transilvania*, primul ziar românesc din Marele Principat al Transilvaniei. În același an a început la Blaj publicarea *Foii pentru minte, inimă și literatură*, primul ziar literar românesc din toate timpurile. Difuzarea lor peste munți era asigurată de prietenul sau librarul Iosif Romanov. George Barițiu fost una din figurile cele mai importante ale Revoluției de la 1848 în Transilvania. În 1861, din inițiativa sa și a canonicului Timotei Cipariu, a luat ființă Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra). A fost mai întâi secretar, apoi președinte al Astrei. Asociația a editat începând din 1868 revista *Transilvania*, pe care a condus-o între 1868 și 1889. În această revistă a publicat numeroase articole și studii de istorie și politică. Colectivului redacțional al revistei *Transilvania* i se datorează editarea primei enciclopedii românești, apărută în trei volume la Sibiu, între 1898 și 1904. George Barițiu a publicat tot la Sibiu, tot în trei volume, între 1889 și 1891, principala sa operă, intitulată *Părți alese din Istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă*. A fost membru fondator al Societății Literare Române (1866), precursora Academiei Române. În anul 1893 a devenit președinte al Academiei Române.

CĂRĂUȘ FELICIA MARIA, profesor, secretar I al Astrei Centrale (deocamdată acestea sunt datele, conform unui manuscris pus la dispoziție de Mărina Hîruța, bibliotecara Liceului „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi)

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, Născut la 17 octombrie 1960 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud. Licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; Masterat în „Ortodoxie românească” – Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; Are trei cărți publicate, precum și articole și eseuri în diferite publicații. Împreună cu profesorul Florin Hodoroga fondează revista *Pisanii Sângeorzene*.

MORARIU, IULIU-MARIUS, născut în Salva, județul Bistrița-Năsăud, absolvent al Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, promoția 2010, student al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

ONEA, LAURENȚIU, s-a născut în anul 1888, în localitatea Sângeorz-Băi. Între anii 1899-1907 a urmat studiile la Liceul grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, ale cărui porți s-au deschis în 4 octombrie 1863, după care între 1907-1911 s-a înscris și urmat pregătirea la Universitățile din Cluj, Budapesta, Graz și Viena. După finalizarea studiilor, a practicat avocatura în Târgu Mureș, iar din 1919 a cerut să intre în Baroul de Avocatură al județului Ilfov. A locuit în București până în 1970, când a trecut la cele veșnice, în vârstă de 82 de ani. A fost notar (secretar) al Adunării Naționale

de Unire de la Alba Iulia. După Marea Unire, Laurențiu Oanea a fost deputat de Năsăud între 1919-1920, 1926-1927 și senator în anul 1931.

POP ALEXANDRU, născut la 1859 în Sângeorgiul Român (Sângeorz-Băi), a făcut studii secundare la liceul din Năsăud și Blaj, iar cele universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București, obținând titlul de licențiat în 1893. a fost și arhivar la Biblioteca Academiei (1884-1891), în care timp a scris prima bibliografie a periodicelor românești de la 1817 până la 1887. a trecut apoi ca profesor la Liceul „Codreanu” di Bârlad unde a funcționat până la 28 august 1902, când a murit. Afară de numita bibliografie, a publicat teza de licență „Dezbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria, 1697-1701, unii considerând-o o lucrare de începător (București, 1895).

PUIE (JARDA), VIRGINIA, născută în Sângeorz-Băi, școala primară și liceul în Sângeorz-Băi, licențiată a Facultății de Teologie Greco-Catolică (specializarea Asistență Socială) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, actulamente locuiește în Tihău, județul Sălaj

SÂNGEORZANUL, pseudonim cu care semna autorul unor culegeri de folclor în revista „George Lazăr” din Bârlad, condusă de Solomon Haliță. După unii ar fi chiar Solomon Haliță, alții exprimându-și opinia că ar fi un consătean cu el.

Cuprins

TRADIȚII

SÂNGEORZANUL, *Cântece populare – Culese de pe Valea Someșului*.....5

RESTITUIRI

DR. LAURENȚIU OANEA, *Răspunsul d-lui profesor Nicolae Iorga*.....11

TARA NĂSĂUDULUI

IULIU-MARIUS MORARIU, *Un document important despre adunarea Despărțământului Năsăud al „Astrei” din anul 1919*.....21

FELICIA MARIA CĂRĂUȘ, *Vasile Al-George – gazetar în slujba „Astrei”*.....26

GEORGE BARIȚIU, *Istoria regimentului al II-lea Românesc grăniceresc transilvan (I)*.....29

ALEXANDRU POP, *Dezbinarea în Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria (1697-1701)*.....35

RĂNILE COMUNISMULUI

VIRGINIA PUIE (JARDA), *Virtuosul preot Anton L. Buga (1905-1993)*.....47

SÂNGEORZENII ÎN ACTUALITATE

ADRIAN OLAR.....52

SEBASTIAN OLAR.....56

AUTORII.....59

CUPRINS.....61